

လုံခြုံရေး
 နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှုဆိုင်ရာ မူဘောင်
 နိုင်ငံရေး လူမှုရေး
 မြေယာနှင့် သဘာဝသယံဇာတ
 နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှုဆိုင်ရာ မူဘောင် စီးပွားရေး
 နိုင်ငံရေး လူမှုရေး မြေယာနှင့် သဘာဝသယံဇာတ
 လုံခြုံရေး




ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက်
 ကျား၊မ တန်းတူရေး
 မဟာမိတ်အဖွဲ့

ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ကျား၊မ တန်းတူရေး မဟာမိတ်အဖွဲ့ (AGIPP)
 မူဝါဒစာတမ်းအမှတ် (၂) ၊ ဖေဖော်ဝါရီလ ၂၀၁၇။

ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများကင်းဝေးရာမှ အားလုံးအလုံးစုံပါဝင်မှုဆီသို့-
 နိုင်ငံရေးစကားပိုင်းအကြောင်းအရာများအပေါ်
 ကျား၊မ ရေးရာ ဂျန်ဒါ အမြင်ရှုထောင့်များ

မာတိကာ

- ၁။ နိဒါန်း 5
- ၂။ တင်ပြလိုသော အကြောင်းအရာများနှင့် အကြံပြုချက်များ 7
 - ၂.၁။ နိုင်ငံရေး 7
 - ၂.၁.၁ မူဝါဒရေးရာများနှင့် ကျင့်သုံးမှုများ 7
 - ၂.၁.၂ အမျိုးကျွဲတမ်းချစနစ် (ကိုတာ စနစ်)..... 8
 - ၂.၁.၃ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ပိတ်ပင်တားဆီးနေသော အဟန့်အတားများ..... 10
 - ၂.၁.၄ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံ၊ မူဝါဒဆိုင်ရာ အတားအဆီးများ..... 10
 - ၂.၁.၅ နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှု မူဘောင် (FPD)..... 11
 - ၂.၁.၆ လူမှု-ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ကျား၊ မ ရေးရာ ထင်မြင်ယူဆချက်များ၊ သဘောထားများ 12
 - ၂.၂။ လူမှုရေးကဏ္ဍ 14
 - ၂.၂.၁ ပညာရေး 15
 - ၂.၂.၂ ကျန်းမာရေး..... 17
 - ၂.၂.၃ မူးယစ်ဆေးဝါး ပြဿနာ 18
 - ၂.၂.၄ လူကုန်ကူးခြင်း 20
 - ၂.၃ စီးပွားရေး 21
 - ၂.၄ လုံခြုံရေး 23
 - ၂.၄.၁ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများ 23
 - ၂.၅ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် မြေယာ ကိစ္စရပ်များ 25
- ၃။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများ၊ စံသတ်မှတ်ချက်များနှင့် စံချိန်စံနှုန်းများ 27
 - ၃.၁ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုသည် အဘယ်ကြောင့် အရေးပါသနည်း။ 27
 - ၃.၂။ နိုင်ငံတကာမှ သက်သေသာဓကများ..... 28
- ၄။ နိဂုံး 30
- ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ကျား၊မ တန်းတူရေး မဟာမိတ်အဖွဲ့ (AGIPP) အကြောင်း 31

အတိုကောက်များ

AGIPP	ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ကျား၊မ တန်းတူရေး မဟာမိတ်အဖွဲ့
BPfA	ဘေကျင်းမဟာဗျူဟာစီမံကိန်း
CBOs	လူထုအခြေခံအဖွဲ့အစည်းများ
CEDAW	အမျိုးသမီးများအပေါ်ခွဲခြားမှုအားလုံးပပျောက်ရေးဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်(စီဒေါ)
CEDAW GR 30	စီဒေါ အထွေထွေအကြံပြုချက်အမှတ် (၃၀)
CSO	အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ
DDR	လက်နက်ဖြုတ်သိမ်းရေး၊ တပ်စုဖွဲ့မှုဖျက်သိမ်းရေးနှင့် ပြန်လည်ပေါင်းစည်းရေး
EAOs	တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းများ
FPD	နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှုမူဘောင်
GBV	ကျား၊မ ရေးရာ ဂျ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများ
GEN	ကျား၊မ ရေးရာ တန်းတူညီမျှရေး ကွန်ယက်
GoM	မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရ
IDP	ပြည်တွင်း နေရပ်စွန့်ခွာ ထွက်ပြေးတိမ်းရှောင်သူ ဒုက္ခသည်
JMC	ပူးတွဲစောင့်ကြည့်ရေး ကော်မတီ (သို့မဟုတ်) ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှု ရပ်စဲရေးဆိုင်ရာ ပူးတွဲစောင့်ကြည့်ရေး ကော်မတီ
KWPN	ကချင်အမျိုးသမီးများ ငြိမ်းချမ်းရေးကွန်ရက်
NCA	တစ်နိုင်ငံလုံးပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှုရပ်စဲရေး သဘောတူစာချုပ်
NSPAW	အမျိုးသမီးဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာအမျိုးသားအဆင့်မဟာဗျူဟာစီမံကိန်း
NRPC	အမျိုးသားရင်ကြားစေ့ရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးဗဟိုဌာန
OHCHR	ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ ဒုက္ခသည်များဆိုင်ရာ မဟာမင်းကြီးရုံး
PSF	ငြိမ်းချမ်းရေးပံ့ပိုးမှုရန်ပုံငွေ
UPC	ပြည်ထောင်စုငြိမ်းချမ်းရေးညီလာခံ
UPWC	ပြည်ထောင်စုငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်ရေးလုပ်ငန်းကော်မတီ
WLB	အမျိုးသမီးများအဖွဲ့ချုပ် (မြန်မာနိုင်ငံ)
WPS UNSCRs	အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂလုံခြုံရေး ကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက်များ
WON	မြန်မာအမျိုးသမီးအဖွဲ့များကွန်ယက်

၁။ နိဒါန်း

မြန်မာ့သမိုင်းအဆက်ဆက်၏ နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်များကို ကြည့်ရှုမည်ဆိုလျှင် နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်မှုတို့တွင် အမျိုးသမီးများပါဝင်မှုသည် အလွန်ပင် နည်းပါးနေဆဲဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ဖြစ်ပွားခြင်းမှာ အမျိုးသမီးသည် အိမ်တွင်းမှုကိစ္စများ၌သာ သင့်တော်သည်ဟူသော ယဉ်ကျေးမှုထုံးတမ်းဆိုင်ရာ ထင်မြင်ယူဆချက်များကြောင့်သာဖြစ်သည်။ အမျိုးသမီးများသည် နိုင်ငံရေးနှင့် စစ်ရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များတွင် တတ်ကျွမ်းမှုမရှိဟု ထင်မြင်ယူဆထားသော ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျင်(န်)ဒါ ရှုထောင့်အမြင်မှားများကို မိရိုးဖလာ ယုံကြည်မှုများ၊ ဓလေ့ထုံးတမ်းများနှင့် လူမှုဘဝခွဲခြားပုံသေသွင်းထားမှုများ၊ ဆက်ဆံမှုများမှ ပိုမိုခိုင်မာတောင့်တင်းစေသည်။ ထိုသို့ ထင်မြင်ယူဆချက်များအပြင်(သို့မဟုတ်)ယင်းကဲ့သို့ မှတ်ယူတွေးထင်နေခြင်းကြောင့် နိုင်ငံရေးနှင့် အုပ်ချုပ်ရေး မူဘောင်များအတွင်း ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံဆိုင်ရာ အတားအဆီးများ အမြစ်တွယ်လာစေရုံသာမက လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကိုပါ ပို၍ ဟန့်တား ပိတ်ပင်လျက်ရှိသည်။

ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျင်(န်)ဒါဆိုင်ရာ စံသတ်မှတ်ချက်များ၊ တရားဝင် ပုံသွင်းမှတ်ယူထားမှုများသည် အမျိုးသားကြီးစိုးသော လူမှုဘဝတစ်ခုအား ကာလကြာရှည်စွာ ဖြစ်ပေါ်လာစေသောအဓိက အချက်များဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် အမျိုးသား မဟာဗိုလ်ဒီ ကြီးစိုးသည့် လူမှုဘဝတစ်ခု ပိုမိုခိုင်မာလာရန် အမျိုးသမီးများအား အားနွဲ့ပြီး အကာအကွယ် အစောင့်အရှောက် လိုအပ်သောလူတစ်စုဖြစ်သည်ဟု သတ်မှတ်ထားသည့်အပြင်၊ အမျိုးသားများကိုမူ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပြုလုပ်နိုင်သည့် ခေါင်းဆောင်မှု အရည်အချင်း၊ စွမ်းရည်များဖြင့် အလိုအလျောက် ပြည့်ဝသည့် ခေါင်းဆောင်များအဖြစ် သတ်မှတ်ယူဆကြသည်။ ထိုကဲ့သို့ စဉ်းစားတွေးခေါ် ပြုမူမှုများကြောင့် အမျိုးသားများအား နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး နယ်ပယ်များတွင် အဓိကကျသော အခန်းကဏ္ဍများ၌ နေရာပေးထားသော်လည်း၊ အမျိုးသမီးများသည် ယင်းကဲ့သို့ အရေးပါသော နယ်ပယ်များတွင် ဘေးဖယ်ထားခြင်းကို ခံနေရပါသည်။¹

၎င်းအခြေအနေကို မြန်မာနိုင်ငံ၏ လက်ရှိ ငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်ရာ လှုပ်ရှားမှုများအတွင်း နည်းပါးနေလျက်ရှိသည့် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုနှုန်းက သက်သေသာဓကအနေဖြင့် ပြသနေပေသည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလအထိ ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်ရေးလုပ်ငန်းကော်မတီ (UPWC)၌ အမျိုးသားများသာ လွှမ်းမိုးနေပြီး အဖွဲ့ဝင် စုစုပေါင်း (၅၂) ဦးအနက် အမျိုးသမီး (၂) ဦးသာ ပါရှိကာ၊ ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ဖော်ဆောင်ရေး ဗဟိုကော်မတီ (UPCC) တွင်မူ အမျိုးသားများဖြင့်သာ ပါဝင်ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလတွင် ကျင်းပခဲ့သော ပထမ ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံတွင် အမျိုးသမီးတက်ရောက်သူ ဦးရေမှာ ၇% မျှသာ ရှိကြောင်းကို တွေ့ရပေသည်။²

ဥပမာဆိုရလျှင် အမျိုးသားရင်ကြားစေ့ရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးဗဟိုဌာန (NRPC) အဖွဲ့ဝင် (၁၀) ယောက်တွင် အမျိုးသမီး ၂ ဦးသာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည်။ ပထမဆုံး ၂၁ ရာစု ပင်လုံညီလာခံအတွက် ပြင်ဆင်ရေး ကော်မတီတွင် ကော်မတီအဖွဲ့ဝင် (၁၆) ဦးအနက် အမျိုးသမီးဦးရေမှာ (၂) ဦးသာလျှင် ဖြစ်သည်။ ထိုမျှမက အလုပ်အမှုဆောင်အဖွဲ့ ၁ တွင် အဖွဲ့ဝင် (၁၅) ဦးအနက် အမျိုးသမီး (၂) ဦးသာ ပါရှိခြင်း၊ အလုပ်အမှုဆောင်အဖွဲ့ ၂ တွင် အဖွဲ့ဝင်ပေါင်း (၉) ဦး အနက် အမျိုးသမီးတစ်ဦးသာ ပါရှိခြင်းတို့ကို တွေ့မြင်ရပေသည်။

ပထမပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံ (UPC) အား ၂၀၁၆ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ကျင်းပပြုလုပ်ခဲ့ပြီး၊ ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဩဂုတ်လနှင့် စက်တင်ဘာလများတွင် ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံ - ၂၁ ရာစုပင်လုံ အားကျင်းပခဲ့ပါသည်။ ပထမ ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံတွင် ဖိတ်ခေါ်သူများအတွင်း အမျိုးသမီး

1 Gender Equality Network. (2015). *Raising the Curtain: Cultural Norms, Social Practices and Gender Equality in Myanmar*. November, Yangon: GEN; Peace Support Fund. (2016). *The Women Are Ready: An Opportunity to Transform Peace in Myanmar*. Yangon: PSF. Available in English and Myanmar.
2 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2015). *Women, Peace and Security Policymaking in Myanmar, Context Analysis and Recommendations*. Policy Paper No. 1, 2015. Yangon: AGIPP; Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. *International Standards Guiding Gender Inclusion in Myanmar's Peace Process*. Policy Paper No. 3, 2017. Yangon: AGIPP.

တက်ရောက်သူဦးရေ ၇% နှုန်းနှင့် နှိုင်းယှဉ်လျှင်၊ ဒုတိယ ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံတွင်စုစုပေါင်း တက်ရောက်သူများအနက်မှ အမျိုးသမီး တက်ရောက်သူဦးရေ ပျမ်းမျှ ၁၃%ထိ ရှိလာသည်။တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းများမှ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုနှုန်း အမြင့်ဆုံးဖြစ်ခဲ့ပြီး၊ ယင်းအဖွဲ့များမှ စုစုပေါင်းတက်ရောက် လာသူ ၁၅၅ ယောက် (၂၀.၅%) အနက်မှ အမျိုးသမီး ကိုယ်စားလှယ် ၃၆ ဦး ပါဝင်တက်ရောက်ခဲ့ပါသည်။

ဤကဲ့သို့ တိုးတက်မှုများအား တွေ့မြင်ရသော်လည်း လူမှုဘဝနယ်ပယ်များအတွင်း အမျိုးသမီးပါဝင်မှုမှာဝေးကွာ၊ ရှည်လျားလှသော ခရီးစဉ်တစ်ခုအနေဖြင့် ဆက်လက် ကျန်ရှိနေသေးသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏၂၀၁၅ ခုနှစ် ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များတွင် အမျိုးသမီးအမတ်ဦးရေ ပိုမိုများပြားလာခဲ့သော်လည်း ပြည်ထောင်စုလွှတ်တော်တွင် ရွေးကောက်တင်မြှောက် ခံထားရသော အမျိုးသမီးဦးရေ ၁၃% ခန့်သည်၊ အာဆီယံဒေသအတွင်းတွင်မူ ၁၈.၃% ပျမ်းမျှနှုန်း ရှိသဖြင့် နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်တွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုနှုန်း အနည်းဆုံးနိုင်ငံအဖြစ် ရပ်တည် လျက်ရှိနေပါသည်။³

မြန်မာနိုင်ငံမှ ၁၉၉၇ ခုနှစ်တွင် သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည့် စီဒေါ (ခေါ်) အမျိုးသမီးများအပေါ်ခွဲခြားမှု အားလုံး ပပျောက်ရေးဆိုင်ရာ သဘောတူစာချုပ် (CEDAW) တွင် ဖော်ပြထားသည့်၊ ဘေကျင်းမဟာဗျူဟာစီမံကိန်း (BPFA)တွင် သဘောတူညီထားသည့် နိုင်ငံရေးနှင့် လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီး ၃၀% နှုန်း ပါဝင်ခွင့်ဆိုသည့်အချက်ကို လိုက်နာဆောင်ရွက်ရန် အာမခံထားသော်လည်း၊ အထက်ပါအချက်များအား ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံသည် စီဒေါပါ အမျိုးသမီး ၃၀% ပါဝင်ခွင့်ဟူသော အချက်ကို လိုက်နာရန် ပျက်ကွက်နေကြောင်းကို ထင်ရှားစွာ တွေ့မြင်ရသည်။ စီဒေါသဘောတူစာချုပ်အား လက်မှတ်ရေးထိုးထားသည့် နိုင်ငံများသည် စီဒေါအား လေးစားလိုက်နာသည့်အနေဖြင့် လူမှုဘဝနယ်ပယ်စုံတို့တွင် အမျိုးသမီးများတန်းတူ အခွင့်အရေးရရှိစေရေးနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု ပပျောက်ရေးစသည့် အမျိုးသမီး အခွင့်အရေးများအားဖြည့်ဆည်း ပေးရန် ဥပဒေရေးရာနှင့်မူဝါဒဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ချက်များ၊ အသစ်ရေးဆွဲ ချမှတ်ခြင်းတို့အား ပြုလုပ်ဆောင်ရွက် ပေးရပေမည်။

မြန်မာနိုင်ငံ၏ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အမျိုးသမီးများ ပါဝင်မှုကို မြှင့်တင်ပေးရန်အလို့ငှာ ၂၀၁၅ နှင့် ၂၀၁၆ ခုနှစ်တို့အတွင်း အမျိုးသမီးအဖွဲ့အစည်းများနှင့် အမျိုးသမီးကွန်ယက်များမှ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသမီးဖိုရမ် (သို့မဟုတ်) လူထုဆွေးနွေးပွဲများစွာကို နိုင်ငံတစ်ဝှမ်းကျင်းပပြုလုပ် ခဲ့ပါသည်။ ယင်းလူထုဆွေးနွေးပွဲများတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ကျား၊မ တန်းတူရေး မဟာမိတ်အဖွဲ့ (AGIPP) နှင့် မိတ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများဖြစ်သော အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ အဖွဲ့ဝင်များနှင့်တကွ၊ အမျိုးသမီးလူ့အခွင့်အရေး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်မှု၊ ပဋိပက္ခနှင့် လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ကဏ္ဍအသီးသီးတို့တွင် လုပ်ဆောင်နေလျက်ရှိသည့် အခြားသောအဖွဲ့အစည်းများပါ တက်ရောက်ခဲ့ကြပါသည်။ ထိုအမျိုးသမီးဖိုရမ်များတွင် ပါဝင်တက်ရောက်ခဲ့သူများသည် ကျား၊မ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုကို မြှင့်တင်လုပ်ဆောင်ရာတွင် လိုအပ်သည့် နည်းဗျူဟာများ ချမှတ်ရန် ဖော်ထုတ်ခြင်း၊ အမြင်ရှုထောင့်များအား တက်ကြွစွာ ဖလှယ်ခြင်းများ ပြုလုပ်ခဲ့ကြပြီး၊ မဟာဗျူဟာသစ်များကိုလည်း အတူတကွ ချမှတ် ရေးဆွဲခဲ့ကြပါသည်။ ၎င်းပါဝင်မှုတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုများအတွင်း ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တရားမျှတမှုများ ဖော်ဆောင်ရာ၌ အတားအဆီးများစွာ ကျန်ရှိနေသေးသော်လည်း၊ မြန်မာအမျိုးသမီးများ သည် ထိုကဲ့သို့ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တရားမျှတမှုပန်းတိုင်ကို လက်တွေ့ အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ရန် စိတ်အားထက်သန်လျက်ရှိကြောင်းကို ဖော်ပြနေပေသည်။

ဤမူဝါဒအကျဉ်းချုပ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံးရှိ အမျိုးသမီးများ၏ အမြင်၊အသံ၊အတွေးများကို စုစည်းပြီး ရန်ကုန်၊ နေပြည်တော်နှင့် ချင်းမိုင်တို့တွင် ကျင်းပပြုလုပ်ခဲ့သည့် နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ လူထု ဆွေးနွေးပွဲပေါင်း (၅) ခုအပါအဝင်၊ ကချင်၊ ကယား၊ ကရင်၊ ချင်း၊ မွန်၊ ရှမ်းပြည်နယ်တို့နှင့် တနင်္သာရီ၊ ရန်ကုန်၊ မန္တလေးတိုင်းစသည့် တိုင်းဒေသအသီးသီးတို့တွင် ကျင်းပပြုလုပ်ခဲ့သည့် လူထု ဆွေးနွေးပွဲပေါင်း (၂၁) ခုသို့ တက်ရောက်ခဲ့ကြသော နယ်ပယ်၊အလွှာအသီးသီးရှိ အမျိုးသမီး စုစုပေါင်း (၂၀၀၀) ကျော်တို့၏ ဆန်းစစ်သုံးသပ်ချက်များနှင့် အကြံပြုချက်များ ပါဝင်ပါသည်။⁴

3 Gender Equality Network. (2015); Gender Equality Network. (2013). *Taking the lead: an assessment of women's leadership training needs and training initiatives in Myanmar*. Yangon: GEN. (In Myanmar)
4 Women, Peace and Security Forums (2016), held in Kachin, Kayah, Chin, Mon, Rakhine, Shan States, Sagaing, Tanintharyi, and Yangon Divisions. National-level forums were held in Yangon, Nay Pyi Taw, and Chiang Mai.

၂။ တင်ပြလိုသော အကြောင်းအရာများနှင့် အကြံပြုချက်များ

ပထမပိုင်းတွင် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှုမူဝါဒတော်၏ ခေါင်းစဉ် (၅) ခုအလိုက် ကျား၊မ ရေးရာ ဆန်းစစ်သုံးသပ်ချက်များကို ဆွေးနွေးထားပါသည်။ ၎င်းတို့တွင် နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ လုံခြုံရေးနှင့် မြေယာနှင့် သယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေး စသည်တို့ ပါဝင်ပါသည်။ ဤစာတမ်း၏ နောက်ပိုင်းတွင်မူ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာ သတ်မှတ်ချက်များနှင့် စံချိန်စံနှုန်းများ၊ အထူးသဖြင့် ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်ရေးများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုနှင့် စပ်လျဉ်းသော အချက်များကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ရှင်းလင်းတင်ပြပေးထားပါသည်။ ယင်းအပိုင်းတွင် လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုသည် ရေရှည်အခွင့်အလမ်းတည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေး မျိုးကို မည်သို့ရောက်ရှိ အကောင်အထည် ဖော်ပေးသည်ဆိုသည်ကို နိုင်ငံတကာမှ သက်သေသာဓကများဖြင့် ပြသပေးထားပါသည်။

၂.၁။ နိုင်ငံရေး

၂.၁.၁ မူဝါဒနှင့် ကျင့်သုံးမှုများ

ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၏ ၂၀၀၈ ခုနှစ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (“ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေ” သည် နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးဖြစ်စဉ်များအတွင်း အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို အလိုအလျောက်ဟန့်တား လျက်ရှိသော အချက်များ ပါဝင်နေလျက်ရှိသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို မြှင့်တင် ပေးနိုင်သော ယာယီအထူး စီမံချက်များ၊ အချိုးကျခွဲဝမ်းချစနစ်ဖြင့် ပါဝင်စေသော ကိုတာဖြင့်ဆောင်ရွက်ရန် သိသာစွာ လစ်ဟာလျက်ရှိနေသည်။ ယင်းပျက်ကွက်မှုတို့ကြောင့် လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်ခွင့်ရှိသည်ဟူသော အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးကို ဖော်ဆောင်မှုအား ဟန့်တား၊ ပိတ်ပင်ခြင်းများအား ဖြစ်ပေါ် လာစေသည်။⁵ အထူးသဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ၏ အဓိကအားနည်းချက်ကို ဖြစ်ပွားစေသော အချက်မှာ အခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ရေးဆွဲရာတွင် အရပ်သား ပါဝင်မှု နည်းပါးခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပေသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပါရှိသည့် အချို့သော အချက်များသည် လူမှုဘဝနယ်ပယ်များ၌ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို စနစ်တကျအကွက်ချကာ တားမြစ်ပိတ်ပင်မှုများ ပြုလုပ်နေလျက်ရှိသည်။ ဥပမာအားဖြင့်၊ ပုဒ်မ ၅၉ (ဃ) တွင် နိုင်ငံတော်သမ္မတနှင့် ဒုသမ္မတတို့အပါအဝင် နိုင်ငံတော်အစိုးရ၏ အုပ်ချုပ်ရေး၊ တရားစီရင်ရေးနှင့် ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍများ၌ ဦးစီးဦးရွက်ပြုရမည့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချရမည့် ထိပ်သီးပိုင်းနေရာများတွင် ပါဝင်သူများ သည် ‘စစ်ရေးကျွမ်းကျင်သူ’ များဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်ဟု သတ်မှတ်ပြဌာန်းထားသည်။ စစ်ရေးဆိုင်ရာ ရာထူးနေရာများတွင် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်မှုကို သမိုင်းစဉ်တစ်လျှောက် ဟန့်တားပိတ်ပင်လာခဲ့ရာ၊ ဤကဲ့သို့ ပြဌာန်းချက်သည် အစိုးရဌာနဆိုင်ရာများအတွင်း ဦးစီးဦးရွက်ပြုရမည့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချရမည့် ထိပ်သီးပိုင်း ရာထူးဌာနများတွင် အမျိုးသမီးများပါဝင်မှုကို သွယ်ဝိုက်သော နည်းဖြင့် ကန့်သတ်ထားခြင်းဖြစ်သကဲ့သို့ ဖြစ်နေပေသည်။ နောက်ထပ်ဥပမာပေးရလျှင်၊ အခန်း ၅၊ ပုဒ်မ ၂၃၂ (က၊ ခ-၂) တွင် ပါရှိသည့်ပြည်ထောင်စု ဝန်ကြီးများ ခန့်အပ်တာဝန်ပေးခြင်း အပိုင်းတွင် “နိုင်ငံတော်သမ္မတသည် အောက်ဖော်ပြပါ အရည်အချင်းများနှင့် ပြည့်စုံသူများကို ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီးများအဖြစ် ခန့်အပ်တာဝန်ပေးနိုင်သည် - ကာကွယ်ရေးဝန်ကြီးဌာန၊ ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာနနှင့် နယ်စပ်ရေးရာဝန်ကြီးဌာနများအတွက် တပ်မတော်ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်ထံမှ သင့်လျော်သည့်တပ်မတော်သားများ၏ အမည်စာရင်းကို ရယူရမည်။” ထိုကဲ့သို့ အထက်ပါ ဝန်ကြီးဌာနရာထူး သုံးနေရာအား ‘တပ်မတော်သားများ’နှင့်သာ သင့်လျော်သည်ဟု ပြဌာန်းသတ်မှတ်ထားချက်သည် အမျိုးသမီးများ အနေဖြင့် အဓိကကျသည့် အထက်ဖော်ပြပါဝန်ကြီးဌာန သုံးနေရာ၏ ဦးဆောင်ဆုံးဖြတ်ချက်ချရမည့် နေရာ ရရှိရန်အတွက်ကို သွယ်ဝိုက်သောနည်းအားဖြင့် ကန့်သတ်ထားရောက်ပေသည်။

5 Gender Equality Network & Global Justice Center. (2016). *Shadow Report*. July, Yangon: GEN & Global Justice Center; New York; Women’s Organisation Network. (2016). *CEDAW Shadow Report*. July, Yangon: WON.

အလားတူပင်၊ အခန်း (၈) ပုဒ်မ ၃၅၂ တွင် ပါရှိသည့် “အမျိုးသားများနှင့်သာ လျော်ကန်သင့်မြတ်သည့်” ရာထူးတာဝန်များကို ပြဌာန်းထားသည့်အပြင် “အမျိုးသားများနှင့်သာ လျော်ကန်သင့်မြတ်သည့်ရာထူးတာဝန်များအတွက် ဤပုဒ်မအရ အဟန့်အတားမဖြစ်စေရ” ဟူသောစာပိုဒ်သည် အခြေခံဥပဒေအားဖြင့်သွယ်ဝိုက်၍ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းများဆီသို့ ဦးတည်နေပေသည်။ ယင်းစာပိုဒ်တွင် မည်သို့သောရာထူး တာဝန်များသည် အမျိုးသားများအတွက်သာ သင့်လျော်သည်ကို သေချာရှင်းလင်းစွာ မဖော်ပြထားသော ကြောင့်၊ အမျိုးသမီးများအနေဖြင့် ၎င်းတို့အပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများအား မည်သည်တို့ကို အခြေပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံနေသည်ကိုပင် တိတိကျကျ မဖော်ပြနိုင်၍ ဥပဒေအရ တိုင်ကြားမှုပြုလုပ်ရန်ကိုပင် အလွန်အမင်း ခက်ခဲစေသည်။ ဤပုဒ်မတွင် “အမျိုးသားများအတွက်သာ သင့်လျော်သည်”ကို ရှင်းရှင်းလင်းလင်း မဖော်ပြထား ခြင်းကြောင့်၊ ၎င်းအပေါ် အခြေပြု၍ အချို့သောရာထူးတာဝန်များသည် အမျိုးသားများအတွက်သာ သင့်လျော်ပြီး၊ အမျိုးသမီးများအား ခန့်အပ်နိုင်ရန် မသင့်လျော်သည်ဟု ကောက်ချက်ချခြင်းမျိုး ပေါ်ပေါက်လာစေသည်။ အခြေခံဥပဒေအရ ပြဌာန်းထားသည့် “အမျိုးသားများနှင့်သာ လျော်ကန်သင့်မြတ်သည့်” ရာထူးတာဝန်များ ဟူသည့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်အပေါ်၌၊ မြန်မာနိုင်ငံတွင် လက်ရှိ ရှိနေသော ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် ကျင့်သုံးမှု များနှင့်၊ အတွေးအမြင် အယူအဆများအား ထပ်ပေါင်းလိုက်သောအခါ၊ ၎င်းသည် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ဟန့်တားပိတ်ပင်မှုများအား ဆက်လက် ခိုင်မာတည်တံ့နေစေသည်။

အမျိုးသမီးနိုင်ငံရေး ပါဝင်မှုကို တားဆီးထားသော နောက်အရေးကြီးသော ပိတ်ဆို့မှုတစ်ရပ်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေအရ မြန်မာ့လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် ၂၅% သည် တပ်မတော်သား ဖြစ်ရမည်ဟူသောကန့်သတ်ချက် ဖြစ်သည်။ သမိုင်းတစ်လျှောက် တပ်မတော်သည် အမျိုးသားများသာ အုပ်စိုးလျက်ရှိသော ဌာန အဆောက်အဦးတစ်ခု၊ အဖွဲ့အစည်းတစ်ခု ဖြစ်သောကြောင့်၊ တပ်မတော်အတွက် ရည်စူးထားသော ခွဲတန်း ၂၅% မှတစ်ဆင့် အမျိုးသမီး ပါဝင်ကိုယ်စားလှယ်ပြုနိုင်ရန် အခြေအနေသည် အလွန်နည်းပါးလှ၍၊ ဤကန့်သတ်ချက်သည် လွှတ်တော်တွင် အမျိုးသမီးကိုယ်စားလှယ်ပြုမှုကို ၂၅% တိုင် ကွက်လပ်ဖြစ်စေသည်။ ဤအခြေအနေကို သုံးသပ်ခြင်းဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများနှင့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ မူဘောင်များသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေးအခန်းကဏ္ဍများအတွင်း အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို အဟန့်အတား ဖြစ်စေသည်ဟု ကောက်ချက်ချနိုင်ပေသည်။

၂.၁.၂ အမျိုးကျခွဲတမ်းချစနစ် (ကိုတာ စနစ်)

စီဒေါသဘောတူစာချုပ်အား လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည့် နိုင်ငံအားလုံးသည် ဤကဲ့သို့ လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ခြင်းအားဖြင့် လူမှုဘဝနယ်ပယ်အလုံးစုံ၌ အမျိုးသမီး ပါဝင်လုပ်ဆောင်မှုကို မြှင့်တင်ပေးရန်အလို့ငှာ အမျိုးကျပါဝင်စေသောစနစ်များ အပါအဝင် ယာယီအထူး စီမံကိန်းများအား ပြဌာန်းပါမည်ဟု သဘောတူခဲ့သည်။ ၁၉၉၈ ခုနှစ်တွင် ပြဌာန်းခဲ့သည့် ယာယီအထူး စီမံကိန်းများဆိုင်ရာ စီဒေါကော်မတီ၏ အထွေထွေ အကြံပြုချက် အမှတ် (၅) မှ လက်မှတ်ရေးထိုးထားသော နိုင်ငံများအား ပညာရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် အလုပ်အကိုင်ကဏ္ဍများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှု မြင့်မားလာစေရန် ခွဲတန်းကျစနစ်ကို ကျင့်သုံး သွားရန် အကြံပြုထားပါသည်။^၆

စီဒေါမှ ချမှတ်ထားသည့် တာဝန်ခံယူရမည့် တာဝန်ဝတ္တရားများ ရှိနေသော်လည်း၊ လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှု မြင့်မားလာစေရန် ခွဲတန်းကျစနစ်အား မြန်မာနိုင်ငံတော် အစိုးရအနေဖြင့် ပြဌာန်းထားခြင်း မရှိသေးပေ။^၇ စီဒေါစာချုပ် ကတိကဝတ်များအပေါ် အခြေပြု၍လည်းကောင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံတွင် အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးများ မြှင့်တင်ပေးရန်နှင့် ကျား၊မ ရေးရာ တရားမျှတမှုတို့ကို ဖော်ဆောင်ပေးရန် အာမခံပေးထားသည့် အမျိုးသမီး ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသားအဆင့် မဟာဗျူဟာစီမံကိန်း (၂၀၁၃-၂၀၂၂) (NSPAW) မှတစ်ဆင့်လည်းကောင်း၊ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အပါအဝင် လူမှုဘဝ နယ်ပယ်အဖုံဖုံတွင် အမျိုးသမီးများ၏ ပါဝင်မှုကို မြှင့်တင်ဆောင်ရွက်ရန် ရည်ရွယ်သော ခွဲတန်းကျ စနစ်များကို အမြန်ဆုံး ဖန်တီးသင့်သည်။

၂၀၁၆ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ကျင်းပပြုလုပ်ခဲ့သည့် ပထမအကြိမ် ပြည်ထောင်စုငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံတွင် ဆက်လက်ဆောင်ရွက်ပြုလုပ်မည့် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲအလွှာစုံတွင် အနည်းဆုံး ၃၀% နှုန်းထားဖြင့်အမျိုးသမီး

6 As above.
7 Women's League of Burma. (2008). *In the Shadow of Junta: CEDAW Shadow Report*. Chiang Mai: WLB.

ပါဝင်မှုကို အချိုးကျခွဲဝေအလိုက် ဖော်ဆောင်ပေးရန် သဘောတူညီခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း၊ ဤသဘောတူညီချက်အား လက်တွေ့တွင်မည်သည့်သတ်မှတ်ချက်များဖြင့် အကောင်အထည်သွင်းမည်ဆိုသော နည်းလမ်း၊ အတိုင်းအတာများအား မဖော်ထုတ်ရသေးပေ။ ကျား၊မ အချိုးကျ ခွဲဝေကျခံရမှုနှင့် ကျင့်သုံးသည့် အခြားနိုင်ငံများမှ ထွက်ပေါ်လာသော သက်သေသာကများအရ ၎င်းခွဲဝေချခံရမှုသည် ကျား၊မ ရေးရာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုရှိသော ငြိမ်းချမ်းရေးဖြစ်စဉ် ဖော်ဆောင်ရန် အလွန်အရေးပါ။ ထိရောက်သော နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်ဟု ညွှန်ပြနေသော်လည်း၊ မြန်မာနိုင်ငံရှိ ငြိမ်းချမ်းရေးဖြစ်စဉ်တွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်နေသူများသည် ဤအချက်ကို ဆက်လက်လျစ်လျူရှုထားကြဆဲ ဖြစ်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရ၊ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေသူများ အားလုံးအား ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ကျား၊မ တန်းတူရေး မဟာမိတ်အဖွဲ့ (AGIPP) မှ အောက်ပါအချက်များအား အကြံပြုလိုပါသည် -

၁။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်များ အပါအဝင် လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်မှုကိုဟန့်တားပိတ်ပင်၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများ ပြုလုပ်လျက်ရှိသည့် ၂၀၀၈ ခုနှစ် အခြေခံဥပဒေပါ ပုဒ်မများ၏ သက်ဆိုင်ရာ အပိုင်းများအား ပြင်ဆင်ပေးရန်။ ထိုပုဒ်မများတွင် ဝန်ကြီးရာထူးနေရာများ ခန့်ထားခြင်းဆိုင်ရာ ပုဒ်မ (၂၃၂၊ ၃၅၂)၊ တပ်မတော်သားများအတွက် စစ်ခံရုံး၌သာ စစ်ဘက်တရားစီရင်ခွင့်ကို ခွင့်ပြုထားသော ပုဒ်မ (၃၄၃၊ ၄၄၅) တို့နှင့် အရေးပေါ်အခြေအနေ ဖြစ်ပေါ်နေချိန်တွင် လူ့အခွင့်အရေး နစ်နာချက်များအား ရယူပိုင်ခွင့်ကို ဆိုင်းငံ့ထားနိုင်သည့် ပုဒ်မ (၃၈၁) တို့ ပါဝင်ပါသည်။

၂။ နောင်လာမည့် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲများနှင့် နိုင်ငံရေးဆုံးဖြတ်ချက်ချရမည့် လုပ်ငန်းများတွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုနှင့် ကျား၊မ ဆိုင်ရာ အမြင်ရှုထောင့်များကို မြှင့်တင်ပေးရန် ရေးဆွဲထားသည့် ကျား၊ မ ရေးရာ ထည့်သွင်း စဉ်းစားထားသော မူဝါဒများနှင့် အနည်းဆုံး ၃၀% ခွဲဝေမှုကို ပြည်ထောင်စုနှင့် ဒေသဆိုင်ရာ ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍများနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် အကောင်အထည် ဖော်ပေးရန် ပြဌာန်းပြီး၊ ထိုနည်းတူစွာ ငြိမ်းချမ်းရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေသူများအားလုံးသည် ၂၀၁၆ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလတွင် ကျင်းပပြုလုပ်ခဲ့သည့် ပထမအကြိမ် ပြည်ထောင်စုငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံတွင် သဘောတူခဲ့သည့် အမျိုးသမီး အနည်းဆုံး ၃၀% ပါဝင်စေရေးမူဝါဒကို ပြဌာန်းရန်အတွက် လက်ရှိ မူဝါဒ၊ ကျင့်သုံးမှုများအား ပြန်လည်ဆန်းစစ်ပေးရန်။

၃။ နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲများ၏ အဖွဲ့အစည်းများနှင့် လုပ်ဆောင်နည်းများအတွင်း အမျိုးသမီးများသည် ဆုံးဖြတ်ချက်ချနိုင်သည့် အခွင့်အလမ်းများကို မည်ရွေ့မည်မျှ၊ မည်သည့်အဆင့်အထိ လက်လှမ်းမီရရှိနေသည် ကိုလည်းကောင်း၊ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ တရားမျှတမှုအား အဓိကမူဝါဒ အခြေခံအဖြစ် အဖွဲ့အစည်းများတွင် မည်မျှမည်မျှ ပေါင်းစည်း ထည့်သွင်းနေသည်ကို လည်းကောင်း ဆန်းစစ်ရန် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ ဆန်းစစ်မှုများ (Gender Audit) ကို ပြုလုပ်ပေးရန်။

၄။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ကိုင်နေကြသော အဖွဲ့အစည်းများအားလုံးတွင် ကျား၊မ ဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကိုအထူး အလေးပေး ဆောင်ရွက်မှုများ ရှိလာစေရန် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ကိုင်နေလျက်ရှိသည့် အဖွဲ့အစည်းအားလုံးတွင် ကျား၊မ ရေးရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်များကို ထားရှိရန်။

၅။ နိုင်ငံခြားအဖွဲ့အစည်း အလှူရှင်များမှ လှူဒါန်းပေးအပ်ထားသော ငြိမ်းချမ်းရေး ရန်ပုံငွေမှ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေး အပါအဝင်၊ ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှု ဖော်ဆောင်ရေး ကဏ္ဍများအတွက် အနည်းဆုံး ၁၅ % နှုန်းထားကို ချမှတ်သုံးစွဲစေရန်။

၆။ အမျိုးသမီး ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသားအဆင့်မဟာဗျူဟာစီမံကိန်း (NSPAW) သည် မြန်မာ အမျိုးသမီးများ လိုလားတောင့်တလျက်ရှိသော အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးများကို အနာဂတ်ကာလများတွင်ပါ ပေးစွမ်းနိုင်မည့်၊ သက်သေအထောက်အထားများအပေါ် အခြေပြုထားသည့် မူဝါဒတစ်ခု ဖြစ်ရာ၊ ယင်း NSPAW အား လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်မှုကို ထောက်ခံအားပေးပံ့ပိုးသွားရန်။

၇။ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကို အခြေခံလူထုအဆင့်ရှိ အမျိုးသမီး အဖွဲ့များ အပါအဝင် အစိုးရနှင့် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများအတွက် လူထု အသိပညာမြှင့်တင်ရေးလုပ်ငန်း များအား လုပ်ဆောင်သွားရန်။

၂.၁.၃ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ပိတ်ပင်တားဆီးနေသော အဟန့်အတားများ

၂၀၁၁ ခုနှစ်မှ အစပြုခဲ့သည့် မြန်မာ့ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်ကြီးသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ခေတ်သစ်ဒီမိုကရေစီ စနစ်သို့ နိုင်ငံရေးအသွင်ကူးပြောင်းမှုကာလတွင် အလွန်အရေးပါလှသော ဖြစ်စဉ်တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။^၈ ဤသို့ အရေးပါလှသော အသွင်ကူးပြောင်းမှု ဖြစ်စဉ်တစ်ခု ဖြစ်သော်ငြားလည်း၊ အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေး ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှု များနှင့် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲများတွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုနှုန်း အားနည်းနေခြင်းသည် ထိုအရေးပါ လှသည့်ဖြစ်စဉ်ကြီးမှ ရရှိလာနိုင်သည့် အကျိုးကျေးဇူးများကို ယုတ်လျော့ဟန့်တားနေသည်။ ဤကဲ့သို့ အတားအဆီးများ ကာလကြာရှည်စွာ တည်ရှိနေမှုသည် နိုင်ငံရေးဆုံးဖြတ်ချက်ချရမည့် ကဏ္ဍများသည် အမျိုးသားများနှင့်သာ သင့်လျော်ပြီး၊ ၎င်းတို့သာ တတ်ကျွမ်းလုပ်ကိုင်နိုင်သည်ဟူသော ဓလေ့ထုံးတမ်းဆိုင်ရာ ထင်မြင်ယူဆချက် အမှားများ၊ နိုင်ငံရေးကဏ္ဍများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ထောက်ပံ့အားပေးခြင်း ကင်းမဲ့သော ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံဆိုင်ရာ မူဝါဒ၊ စနစ်များကြောင့်သာ ဖြစ်သည်။

၂၀၁၅ နှင့် ၂၀၁၆ ခုနှစ်တို့၌ နိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံး ကျင်းပခဲ့သည့် အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်း လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသမီးဖိုရမ်များသို့ တက်ရောက်သူများ၏ ပြောကြားချက်များအရ၊ အမျိုးသားများသည် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်၌ အမျိုးသမီးပါဝင်နှုန်း နည်းပါးခြင်းအား အမျိုးသမီးကျွမ်းကျင်သူများ၊ နည်းပညာရှင်များ နည်းပါးခြင်းကြောင့်ဟု အကြိမ်ကြိမ် အခါအခါ အကြောင်းပြကြပါသည်။ သို့သော်လည်း ယခုလက်ရှိအချိန်ထိတိုင် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲများတွင် ပါဝင်လျက်ရှိသော အမျိုးသားများအား မည်သည့်အရည်အချင်းပေါ် မူတည် ရွေးချယ်ကြောင်းကို တိကျစွာရှင်းလင်း ဖော်ပြထားခြင်းမျိုး မတွေ့ရသေးပေ။ အလားတူ အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီးများ ၏ အရည်အချင်းများကို နှိုင်းယှဉ်သုံးသပ်ထားသည့် ဆန်းစစ်ချက် သက်သေသာမကများလည်း မရှိသေးချေ။ အမျိုးသမီးများ ပါဝင်မှုမရှိခြင်း၊ ထင်ပေါ်မှုမရှိခြင်းတို့အား အမျိုးသမီးများ၏ ကိုယ်ပိုင်အားနည်းချက်တစ်ခုအဖြစ် ပြုမူဆက်ဆံခြင်းအားဖြင့်၊ မြန်မာ့လူမှုဘဝရှိ ကျား၊မ သဘောတရား ဆိုင်ရာ ယူဆချက်အမှားများ၊ အစွန်းရောက် မှုများမှတစ်ဆင့် အမှန်တကယ် တည်ရှိနေသည့် အမျိုးသမီးများ၏ စွမ်းဆောင်ရည်များ၊ တတ်ကျွမ်းမှုများကို ဆက်လက် လျစ်လျူရှုလျက် ရှိနေသည်။^၉

၂.၁.၄ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံ၊ မူဝါဒဆိုင်ရာ အတားအဆီးများ

တစ်နိုင်ငံလုံးပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှုရပ်စဲရေး သဘောတူစာချုပ် (NCA)

မြန်မာနိုင်ငံ၏ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အဓိကအောင်မြင်မှု ပြုယုတ်တစ်ခုမှာ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းရှစ်ဖွဲ့ ပါဝင်လက်မှတ်ရေးထိုးထားသော တစ်နိုင်ငံလုံးပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှုရပ်စဲရေး သဘောတူ စာချုပ် (NCA) အား အောင်မြင်စွာ လက်မှတ်ရေးထိုးနိုင်ခဲ့ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း ၎င်းသဘောတူ စာချုပ်သည် အမျိုးသမီးများ၏ အပြည့်အဝပါဝင်မှုနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ တရားမျှတမှုတို့ကို အာမခံ၊ အထောက်အကူပြုလျက်ရှိသော အဓိပ္ပါယ်ပြည့်ဝသည့် မူဘောင်တစ်ခု မဟုတ်သည့်အပြင်၊ ၎င်းသည် အမျိုးသမီး များအပေါ် စိန်ခေါ်မှု၊ အတားအဆီးများကိုပါ ပေးစွမ်းလျက် ရှိသည်။ ဥပမာအားဖြင့်၊ NCA ၏ အခန်း (၅)၊ စာပိုဒ် ၂၃ တွင် “နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲများ၌ သင့်လျော်သည့် အမျိုးသမီး ကိုယ်စားလှယ်ဦးရေ ပါဝင်နိုင်ရန်” ဟူ၍ ပါရှိသည်။ ဤစာပိုဒ်သည် စီဒေါသဘောတူစာချုပ်ပါ လုံလောက်သော အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို မစွမ်းဆောင်နိုင်ပေ။ ဤစာသားမျိုးသည် “သင့်လျော်သော အမျိုးသမီးဦးရေ” အဓိပ္ပါယ်အား မည်ရွေးမည်မျှသည် သင့်လျော်သည့် အမျိုးသမီးဦးရေပမာဏ ဖြစ်သည်ကို တိကျစွာ ဖော်ပြနိုင်ခြင်း မရှိခြင်းကြောင့်၊ NCA သဘောတူညီစာချုပ်သည် စီဒေါသဘောတူညီချက်တွင် ဖော်ပြထားသော စံချိန်စံနှုန်းများနှင့် မကိုက်ညီပေ။^{၁၀}

8 Swisspeace. (2014). *Understanding Myanmar's Peace Process: Ceasefire-Agreements*. Catalyzing Reflections Series, 2/2014. Bern: Swisspeace.
9 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming.
10 As above

ထို့အပြင် NCA တွင် ကျား၊မ ဂျဲ(န်)ဒါ ကိုတာ ခွဲတမ်းချစနစ်ကို လက်တွေ့ ဆောင်ရွက်နေသော သက်သေသာကေ များကိုလည်း သေချာစွာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားခြင်း မရှိပေ။ ၎င်းအချက်များသည် NCA မှ ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်မှုများအတွင်း အဓိပ္ပါယ်ရှိသော၊ ထိရောက်သော အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံ စနစ်များအရ လုံလောက်စွာ အထောက်အကူပြုပေးခြင်း မရှိခြင်းကို ရှင်းလင်းစွာ ဖော်ပြနေပေသည်။ အထက်ပါ NCA အတွင်းရှိ “လျော်ကန်သင့်မြတ်သည်” ဟူသော စာသားမျိုးသည် မှားယွင်းစွာ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုခြင်းများဆီသို့ ဦးတည်သွားစေနိုင်သည်။ ထိုမျှမက NCA မှ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းပါဝင်မှုကို “ဦးတည် လုပ်ဆောင် လျက်ရှိသည်” ဟူသော စာသားမျိုးသည် အချိန်အတိုင်းအတာ၊ မည်ရွေးမည်မျှ ပြီးမြောက်မည်ဟူသော တိကျ သည့် ဖော်ပြချက်များ မပါရှိသောကြောင့်၊ အနာဂတ် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းများတွင် အခက်အခဲ၊ စိန်ခေါ်မှုများစွာကို အဆက်မပြတ် ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သည်။

NCA မှ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုအား ပျက်ကွက်နေသည်ကို ညွှန်ပြသည့် အခြား ဥပမာတစ်ခုကို ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှု ရပ်စဲရေးဆိုင်ရာ ပူးတွဲစောင့်ကြည့်ရေးကော်မတီ (JMC) တွင် ဖော်ပြ ထားသည့် အရပ်သားပါဝင်မှုနှင့် သက်ဆိုင်သောအချက်၌ တွေ့နိုင်သည်။ NCA ၏ အခန်း (၄) ပုဒ်မ ၁၂ (က) နှင့် အခန်း (၅) ပုဒ်မ ၂၂ (က) အရ NCA သည် “အများယုံကြည် လေးစားသော ပုဂ္ဂိုလ်များ”၊ “တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းများ၏ ကိုယ်စားလှယ်များ”၊ “အခြားပါဝင်သင့် ပါဝင်ထိုက်သော ကိုယ်စားလှယ်များ” အား ၎င်း၏လုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်ဆင့်တွင် ပါဝင်စေရမည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။ ဤကဲ့သို့ အရပ်သားပါဝင်လာစေမှုသည် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်လုပ်ဆောင်လာမှုကို သေချာစွာ အားပေးနိုင်ခဲ့သော်လည်း၊ ရှုပ်ထွေးသော စာသားများသာဖြစ်ပြီး၊ တိကျစွာသတ်မှတ်ဖော်ပြခြင်းများ မပါရှိ၍ အမျိုးသမီးပါဝင်မှု အခွင့် အလမ်းတစ်ခု ဆုံးရှုံးရသည့် အခြေအနေသို့ ရောက်စေနိုင်သည်။ နေရာ အနံ့ယုံ့နဲ့နေလျက်ရှိသည့် ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထင်မြင်ယူဆချက် အမှားများအကြား၊ ဤကဲ့သို့ တိကျစွာဖော်ပြထားခြင်း မရှိသော စာသားမျိုးသည် “အများယုံကြည်လေးစားသော ပုဂ္ဂိုလ်များ” အား အမျိုးသားများဟု အလိုအလျောက် ထင်မြင်သတ်မှတ်စေသည်။ အကယ်၍ NCA တွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုကို တိကျစွာ သတ်မှတ်ဖော်ပြထားချက်များ ပါရှိခဲ့မည်ဆိုရင်၊ ပိုမိုထိရောက်၊ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုခြင်းအားဖြင့် အမျိုးသမီးများ၏ ပါဝင်မှုကို တွန်းအားပေးကာ ဖော်ဆောင်နိုင်မည်မှာ မလွဲကောက် ဖြစ်ပေသည်။¹¹

၂.၁.၅ နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှု မူဘောင် (FPD)

NCA သဘောတူစာချုပ် လက်မှတ်ရေးထိုးပြီးနောက် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သော နိုင်ငံရေး ဆွေးနွေးမှု မူဘောင် (FPD) တွင်လည်း အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တရားမျှတမှုကို အတိအလင်း အာမခံ ပေးသည့် ဖော်ပြချက်စာပိုဒ် လိုအပ်ပေသည်။ ဤ FPD အတွင်း အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုနှုန်း ၃၀ % ကို ရှင်းလင်းစွာရေးသား ထည့်သွင်းထားခြင်းသည် အားတက်စရာ ဖြစ်သော်လည်း၊ ကျား၊ မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အမြင်ရှုထောင့်များအား ထည့်သွင်းပါဝင်စေရန် အလို့ငှာ၊ ပိုမိုတိကျသော ရှင်းလင်း ဖော်ပြချက်များ လိုအပ်နေပေသည်။ ဥပမာဆိုရလျှင်၊ “နိုင်ငံရေး ဆွေးနွေးပွဲများအားလုံးတွင် အမျိုးသမီးကိုယ်စားလှယ် ၃၀% ပါဝင်နိုင်ရန် ကြိုးပမ်းမည်ဟု” ရေးသားထားသည်။ ထိုစာပိုဒ်သည် အမျိုးသမီးများ နိုင်ငံရေး ဆွေးနွေးပွဲများတွင် ပါဝင်မှုကို အာမခံ မပေးချေ။ ‘ကြိုးပမ်းမည်’ ဟူသော စကားစုသည် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ရည်မှန်းချက်အဖြစ်သာ အကြံပေးသည့် သဘော သက်ရောက်သည့် သတ်မှတ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်ဟု ကောက်ချက်ချနိုင်ပေသည်။ ကတိကဝတ်ပြု၊ အာမခံပေးခြင်း သဘောမပါဝင်သောကြောင့်၊ ဤကဲ့သို့ စာသားမျိုးသည် တိကျမှုမရှိသော၊ မှားယွင်းစွာ ကောက်ချက်ချမှုများကို ဖြစ်ပွားစေသည်။¹²

FPD မူဘောင်တွင် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှမှုကို အလေးပေးမှု မရှိကြောင်း ညွှန်ပြနေသည့် အခြားအချက်တစ်ခုမှာ ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ကိစ္စရပ်များကို လူမှုရေးရာကဏ္ဍ ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ထည့်သွင်းထားသည်ကို ကြည့်ရှု ခြင်းဖြင့် သိရှိနိုင်သည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်များအတွင်း ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှမှုနှင့် အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုကို ထိုက်တန်သော အာရုံပေးဖို့ရန် ပေးစွမ်းနိုင်ရန်အလို့ငှာ၊ ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ကိစ္စရပ်များကို ကဏ္ဍမျိုးစုံ၌ လွှမ်းခြုံထည့်သွင်း စဉ်းစားပေးပြီး၊ နိုင်ငံရေး

11 As above.
12 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming; Gender Equality Network & Global Justice Center. (2016).

ပင်မရေစီးကြောင်းထဲတွင် အရေးပါသော ခေါင်းစဉ်တစ်ရပ်အနေဖြင့် ဖော်ဆောင် စဉ်းစားသင့်ပေသည်။ FPD မူဘောင်တွင် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှရေးအား လူမှုရေးကဏ္ဍ၌သာ ထည့်သွင်းထားမှုသည် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှမှုမှ နိုင်ငံရေး၊ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေး၊ လုံခြုံရေးနှင့် စီးပွားရေးကဏ္ဍများကိုပါ ဆက်စပ်လွှမ်းခြုံနေသည်ဟူသော အချက်ကို လျစ်လျူရှုထားပြီး၊ ၎င်းသည် လူမှုရေး ကိစ္စတစ်ရပ်ဟုသာ သဘောထားကြောင်း ညွှန်ပြနေသည်။¹³

အထက်ပါအဟန့်အတားများသည် NCA နှင့် FPD တို့မှ ကျား၊ မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းပါဝင်မှုအား အကောင် အထည်ဖော်ရန် ပျက်ကွက်နေသေးကြောင်းကို ပြသနေသည်။ ထိုမျှမက ၎င်းတို့သည် ကျဉ်းမြောင်းသော လက်ရှိ ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်ပုံမှ ဆင်းသက်လာသည့် ဖွဲ့စည်းပုံစနစ်အရ ဖြစ်ပေါ်နေသော အဟန့်အတားများအား မလျော့နည်းစေသောကြောင့်၊ အမျိုးသမီးများ အရှိန်အဟုန်မြင့်စွာ ပါဝင်နိုင်ရန် အကူအညီ မပေးနိုင်ချေ။ ထို့ကြောင့် AGIPP မှ အောက်ပါအကြံပြုချက်များကို တင်ပြလိုပါသည်။

၁။ ငြိမ်းချမ်းရေး ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများနှင့် လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်မှုယန္တရားများတွင် အနည်းဆုံး၃၀% နှုန်းထား အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုအား လက်တွေ့ဖော်ဆောင်မှုကို အကဲဖြတ်စစ်ဆေးနိုင်ရန်နှင့် ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်မှုနှင့် ပြန်လည်သင့်မြတ်ရေး ဖော်ဆောင်မှု အစရှိသော ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်လျှောက်လုံး တွင် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တရားမျှတမှုကို ကျောရိုးမူဘောင်အဖြစ် သတ်မှတ်ဖော်ဆောင်သွားရန်အတွက် ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ မူဝါဒ လေ့လာသုံးသပ်မှု ကော်မတီတစ်ရပ်အား ဖွဲ့စည်းထားရှိရန်။

၂။ ၎င်းကော်မတီအား နိုင်ငံတော်အစိုးရ၏ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် လုံခြုံရေးတို့အတွက်ဘေကျင်း မဟာဗျူဟာ စီမံကိန်း၊ စီဒေါသဘောတူစာချုပ်နှင့် ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ လုံခြုံရေး ကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက်များ တွင် ပြဌာန်းပါရှိထားသည့် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းတို့အား မြှင့်တင်ပေးနိုင်သည့် နိုင်ငံတကာကတိကဝတ်များ၊ တာဝန် ဝတ္တရားများနှင့် လျော်ညီပြီး လိုက်နာဆောင်ရွက်လျက် ရှိကြောင်းကို သေချာစေရန်ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ် ငန်းစဉ်ကို မဏ္ဍိုင်ပြုထားသော NCA စာချုပ်နှင့် FPD မူဘောင်တို့ရှိ မူဝါဒ၊ မူဘောင်များအား ပြန်လည် လေ့လာဆန်းစစ်သုံးသပ်နိုင်သော လုပ်ပိုင်ခွင့်တစ်ခု ချမှတ်ပေးရန်။

၃။ FPD မူဘောင်ဆိုင်ရာ မူဝါဒ စာရွက်စာတမ်းများ ပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်းများ အပါအဝင်၊ ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံများ - ၂၁ ရာစု ပင်လုံ၌ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်ကို မဏ္ဍိုင်ပြုထားသော စာချုပ်စာတမ်း၊ မူဘောင်များအား ပြန်လည်လေ့လာဆန်းစစ်ရာတွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်မှု အနည်းဆုံး ၃၀% နှုန်းထားကို သေချာစွာ ဆက်လက် ထားရှိရန်။

၄။ အပစ်အခတ် စောင့်ကြပ် ကြည့်ရှုသူများအဖွဲ့နှင့် အပစ်အခတ် စောင့်ကြပ်ကြည့်ရှုသော ခေါင်းဆောင် နေရာများတွင် အမျိုးသမီး အနည်းဆုံး ၃၀% အား ရာထူး ခန့်အပ်ပေးရန်။

၅။ နောင်လာမည့် ပြည်ထောင်စုငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံများတွင် အမျိုးသမီးအခွင့်အရေး လှုပ်ရှား ဆောင်ရွက်နေသည့် အဖွဲ့အစည်းများသည် ဦးဆောင်ဦးရွက် ပြုလုပ်နိုင်ရန်အလို့ငှာ အထူးတာဝန်ပေးဆွေးနွေး တိုင်ပင်ခြင်းများ ပြုလုပ်ရန်။

၆။ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ အကြံပေးပုဂ္ဂိုလ်များသည် ကဏ္ဍအသီးသီး တွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသူများအဖြစ် အချိန်မီ၊ သက်သေသာမကများဖြင့် တင်ပြနိုင်သော အကြံဉာဏ်များ ပေးစွမ်း နိုင်ရန်အလို့ငှာ အမြဲအဆင်သင့် ရှိနေရန်။

၂.၁.၆ လူမှု-ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ကျား၊ မ ရေးရာ ထင်မြင်ယူဆချက်များ၊ သဘောထားများ အမျိုးမျိုးသော လူမှု-ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထင်မြင်ယူဆချက်များ၊ သဘောထားများသည် နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်တွင် အမျိုးသမီးများ၏ ထိရောက်စွာ ပါဝင်မှုကို ဟန့်တားနေလျက် ရှိသည်။ ဤသို့သော

13 Gender Equality Network & Global Justice Center. (2016).

ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ အယူအဆများသည် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းတစ်ခုလုံး၌ ပျံ့နှံ့နေပြီး၊ အမျိုးသမီးများ၏ “အလိုအလျောက်”၊ “ရေးရိုးထုံးစံများအရ” တာဝန်များမှာ အိမ်မှုကိစ္စ၊ ကလေးစောင့်ရှောက်မှုနှင့် ပြုစုပျက်စီးမှု ပေးသည့် လုပ်ငန်းတာဝန်များသာ ဖြစ်သည်ဟူသော စဉ်းစားတွေးခေါ်မှုများကို လူမှုပတ်ဝန်းကျင်အနှံ့ တွေ့ရသည်။ ထို့အပြင် ဤကဲ့သို့သော လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများတွင် ယင်းကဲ့သို့ ကျား၊ မ ထင်မြင်ယူဆချက်များ၊ စံသတ်မှတ်ချက်များသည် အမျိုးသမီးတို့၏ နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်များတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်နိုင်သည့် စွမ်းရည်များ ကို ဆိုးရွားစွာ ထိခိုက်၊ ပိတ်ပင်စေလျက်ရှိသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်လှုပ်ရှားမှု ဆိုသည်မှာ သင်တန်းများ တက်ရောက်ခြင်း၊ တိုင်းဒေသနှင့် ပြည်နယ်အဆင့်တို့ရှိ လွှတ်တော်စည်းဝေးပွဲများ တက်ရောက်ခြင်း၊ အစိုးရုံးများတွင် တွေ့ဆုံဆွေးနွေးခြင်းများ စသည်တို့ကို လုပ်ဆောင်ရသည်။ သို့သော်လည်း အမျိုးသမီးများသည် အချိန်နှင့် ငွေအရင်းအမြစ်အင်အား ရှားပါးခြင်း၊ ခရီးလမ်းတစ်လျှောက် ကြိုတွေ့နိုင်သည့် လုံခြုံရေးကင်းမဲ့ခြင်းတို့ကြောင့် ထိုသို့ စည်းဝေးပွဲ၊ သင်တန်းများသို့ တက်ရောက်ရန် ခဲယဉ်းပေသည်။ ထိုအခက်အခဲများသည် လူမှုဘဝနယ်ပယ်များအတွင်း အမျိုးသမီးများ နိစ္စဓူဝ ပါဝင်နိုင်စွမ်းကို ထပ်လောင်း ကန့်သတ်၊ တားမြစ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေသည်။¹⁴ အခြားတစ်ဖက်တွင်မူ၊ ထိုအခက်အခဲများကိုကျော်လွန် ချိုးဖောက်ကာ လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အစဉ်အလာမဟုတ်သည့် တာဝန်ဝတ္တရားများကို ထမ်းဆောင် နေသော အမျိုးသမီးများသည် ၎င်းတို့၏ လှုပ်ရှားပါဝင် လုပ်ဆောင်မှုများကြောင့် ကဲ့ရဲ့ပြစ်တင်ပြောဆိုခြင်းများ ခံစားနေရရှာသည်။ လူထုအစည်းအဝေးများတွင် တက်ရောက်လာကြသည့် အမျိုးသမီးများ၏ ပြောကြားချက် များ အရ၊ အန္တရာယ်ရှိနိုင်သော ပဋိပက္ခဖြစ်ပွား စေတတ်သော အကြောင်းအရာ များကို လူအများအရှေ့တွင် ပြောကြားသောအခါ ခြိမ်းခြောက်ခံရခြင်း၊ အကြမ်းဖက်ခံရခြင်းနှင့် ၎င်းတို့၏ လုံခြုံရေးတို့အား ထိပါးနှောင့်ယှက် ခံရခြင်း စသည့် အတွေ့အကြုံများကို တွေ့ကြုံကြရသည်။

ထိုမျှမက ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးတမ်းများမှ ဆင်းသက်လာသည့် ကျား၊ မ ပုံစံခွက်ထဲ ထည့်သွင်းဆက်ဆံမှု၊ ထိုပုံစံခွက်အတွင်းရှိ စံသတ်မှတ်ချက်များအတိုင်းပြုမူရန် မျှော်လင့်ခြင်းများသည် အမျိုးသမီးများ၏ လူမှုဘဝနယ်ပယ်တွင် ပါဝင်နိုင်ခွင့်များအား ပိတ်ပင်နေသည်။ ဤယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ပုံစံခွက်၊ စံသတ်မှတ်ချက်များသည် အမျိုးသမီးများအား ပြုစုစောင့်ရှောက်သူ၊ မျိုးဆက်ပွားမိခင် စသည့် စဉ်းစားဆက်ဆံမှုတို့ကြောင့် မြောက်မြားစွာသော လူမှုတာဝန်များဖြင့် ဝန်ပိစေသည်။ ဥပမာအားဖြင့်၊ အမျိုးသမီးများအား မိခင်၊ မိသားစု၊ ယောက္ခမ၊ ဆွေမျိုးအသိုင်းအဝိုင်းများအား ကြည့်ရှုစောင့်ရှောက်သူ အနေဖြင့် မြောက်မြားစွာသော တာဝန်များဖြင့် ဝန်ပိစေခြင်းကြောင့်၊ အမျိုးသမီးများသည် နိုင်ငံရေး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ရေးနှင့် လူမှုဘဝများ အစရှိသဖြင့် ၎င်းတို့စိတ်ပါဝင်စားသော အရာများကို လုပ်ကိုင်ရန် အချိန်မပေးနိုင်တော့ချေ။ အခြားအလားတူ၊ အမျိုးသမီးများသည် မိသားစုအလုပ်တာဝန်များမှ ဝန်ပိမှုကြောင့် စိတ်ဝင်စားသော အရာများအားလုပ်ဆောင်ရာတွင် ၎င်းတို့၏ လုပ်နိုင်စွမ်းရည်အား ထိခိုက်စေသည်။ ထိုကဲ့သို့သော အတားအဆီးများသည် အမျိုးသမီးများ၏ ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်ရေးအတွင်း ပါဝင်မှုကို သိသာထင်ရှားစွာ ဟန့်တားလျက် ရှိသည်။¹⁵ ၎င်းအပြင်၊ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များနှင့် ဆက်စပ်လျက်ရှိသော စည်းဝေးပွဲများ၊ ဆွေးနွေးပွဲများသို့ တက်ကြွစွာတက်ရောက်ပါဝင်နေကြသည့် အမျိုးသမီးများသည် “သုံးဆယ့်တန်ရှိ”သော တာဝန်ဝတ္တရားများက ယင်းတို့အတွက် အမျိုးသားများနှင့်တန်းတူ ထက်သန်စွာ ပါဝင်ခွင့်ကို တားဆီးနေပါသည်။ အထူးသဖြင့် အမျိုးသမီးများ၏ ထုတ်လုပ်မှု၊ မျိုးဆက်ပွားမှုနှင့် ပြုစုစောင့်ရှောက်မှုပေးရသည့် သုံးဆယ့်တန် ရှိသော တာဝန်ဝတ္တရားများသည် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အမျိုးသမီးများ၏ တက်ကြွစွာ ပါဝင်နိုင်စွမ်းကို ဟန့်တားနေလျက် ရှိသည်။¹⁶

အမျိုးသမီးဖိုရမ်များတွင် တက်ရောက်လာကြသည့် အမျိုးသမီးများသည်ကော်မတီ အစည်းအဝေးများ၊ငြိမ်းချမ်းရေး ဖော်ဆောင်မှု ဆွေးနွေးပွဲများနှင့် အခြားသော လှုပ်ရှားမှုများတွင်ပါဝင်ရာတွင် တွန့်ဆုတ်သော ခံစားချက်၊ အတွေ့ အကြုံရှိကြောင်းကိုပြောပြကြသည်။ ထိုသို့ဖြစ်ရသည်မှာ အမျိုးသမီးတို့သည်ထိုလုပ်ငန်း များအား စိတ်ဝင်စားမှု မရှိခြင်းမျိုးကြောင့် မဟုတ်ပဲ၊ ကလေးကြည့်ရှုစောင့်ရှောက်ပေးမည့်သူ၊ မိသားစု ခရီးစရိတ် စသည်တို့အတွက်

14 Women’s Organisation Network. (2016). *CEDAW Shadow Report*. June, Yangon: WON; Peace Support Fund. (2016).
 15 Gender Equality Network & Global Justice Center. (2016); Peace Support Fund. (2016). AGIPP and UN Women. (2016). *From Margin to the Center: Including Women and their priorities in Myanmar’s Peace Process*. Myanmar Women Peace Forum held in Naypyidaw.
 16 Peace Support Fund. (2016).

ထောက်ပံ့မှုများကို မရရှိတတ်သောကြောင့် ဖြစ်ကြောင်း သိရှိရသည်။¹⁷ ပါဝင် တက်ရောက်လာသူ အချို့မှ ပြောပြချက်များအရ ရံဖန်ရံခါတွင် အမျိုးသမီးများသည် လူမှုပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ယဉ်ကျေးမှုလေ့ထုံးတမ်း ပုံစံခွက်များ ထဲတွင် ထည့်သွင်းဆက်ဆံခံရခြင်း၊ အမျိုးသမီးတို့၏ ဦးဆောင်မှုစွမ်းရည်များ၊ ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်မှုများအပေါ် သံသယရှိခြင်း၊ မိမိတို့၏ အမြင်များ အတွေးအခေါ်များအပေါ် အသားမပေးခြင်းတို့ ကြုံတွေ့ရတတ်ကြောင်း ပြောဆို ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။ ယင်းလူထုစည်းဝေးပွဲများတွင် တက်ရောက်ပါဝင်ခဲ့ကြသူများမှ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူမှုအဝန်းဝိုင်းများအတွင်း အမြင်တွယ် ပျံ့နှံ့နေသည့် လူ့အသိုင်းဝိုင်း၏ စံသတ်မှတ်မှုများသည် အမျိုးသမီး ဦးဆောင်မှုစွမ်းရည်အား တိုက်ရိုက်အားဖြင့် လည်းကောင်း၊ သွယ်ဝိုက်သော နည်းအားဖြင့် လည်းကောင်း တားမြစ် ဟန့်တားလျက်ရှိသည့် ပြဿနာစိန်ခေါ်မှုတစ်ရပ်အဖြစ် ထောက်ပြပြောဆိုခဲ့ကြသည်။¹⁸

လက်တွေ့လုပ်ဆောင်ရမည့် အကြံပြုချက်များတွင် အောက်ပါအချက်များ ပါဝင်ပါသည် _

၁။ ငြိမ်းချမ်းရေးစည်းဝေးပွဲများ၊ ညီလာခံများနှင့် ကော်မတီစည်းဝေးပွဲများတွင် အမျိုးသမီးများ အဓိပ္ပါယ်ရှိစွာ ပါဝင်ခွင့်နှင့် လက်လှမ်းမီနိုင်မှုကို အာမခံပေးရန် ပြည့်စုံလုံလောက်မှုရှိသော ဘဏ္ဍာငွေကြေးများ ပေးအပ်ရန်။ ထိုသို့ပေးအပ်ရာတွင် ဘဏ္ဍာငွေများကို ခရီးစရိတ်၊ သုံးစွဲငွေ၊ နေစရိတ်နှင့် ကလေးကြည့်ရှုစောင့်ရှောက်စရိတ် စသည်ဖြင့် ခွဲဝေထောက်ပံ့ပေးခြင်းတို့ ပြုလုပ်ပေးရန်။

၂။ ငြိမ်းချမ်းရေးဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံစနစ်များနှင့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည့် အဖွဲ့အစည်းများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုများအား ဆန်းစစ်သုံးသပ်ပေးသည့် ဂျဲ(န်)ဒါ အမှတ်ပေးစနစ်များကို အကောင်အထည် ဖော်ပေးရန်၊ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှမှုနှင့် ပတ်သက်သော အကြောင်းအရာနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် အပြုအမူများအား တိုင်ကြားနိုင်မည့် စနစ်များ ဖန်တီးပေးရန်၊ ၎င်းတို့မှတစ်ဆင့် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ဟန့်တား၊ ပိတ်ပင်နေသည့် ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် အပြုအမူ လုပ်ဆောင်ချက်များကို စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးရန်။

၃။ နိုင်ငံတော်အစိုးရနှင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များမှ ပါဝင်လုပ်ဆောင်နေသူများ အတွက် ပြုလုပ်ပေးသော ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်း အထောက်အပံ့များ၊ သင်တန်းများတွင် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ရှုထောင့်အား အဓိက ပင်မလမ်းကြောင်းအနေဖြင့် ဖော်ဆောင်ပေးရန်။

၄။ နိုင်ငံရေးအဖွဲ့များနှင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များရှိ အမျိုးသမီးဌာနရှိ အမျိုးသမီးများနှင့် တိုင်ပင် ဆွေးနွေးမှုများ ပုံမှန် ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်သွားပေးရန်။

၂.၂။ လူမှုရေးကဏ္ဍ

အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုရှိသော မည်သည့် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်မဆို နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ ရေရှည်အခွန်ရှည်သော ငြိမ်းချမ်းရေးတစ်ခု ပေါ်ပေါက်လာစေရန်အတွက် အလွန်အကျိုးရှိပါသည်။ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးနှင့် စပ်လျဉ်း၍ မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝန်း ကျင်းပပြုလုပ်ခဲ့သော လူထုဆွေးနွေးပွဲများ၏ ဆွေးနွေးချက် များအရ အမျိုးသမီးများသည် ၎င်းတို့လူမှုပတ်ဝန်းကျင်၏ လူမှုစီးပွားရေး အခြေအနေများ၊ အခက်အခဲများကို နက်ရှိုင်းစွာ သိရှိနိုင်ကြသည်။ ထိုသို့သိရှိမှုမှာ ၎င်းတို့ ထမ်းဆောင်ရသော “သုံးဆသုံးတန်ရှိ” သည့် မိသားစု၊ အလုပ်ဆိုင်ရာ တာဝန်ဝတ္တရားများကို မတန်မဆ ဝန်ထမ်းရသည့် အတွေ့အကြုံများမှတစ်ဆင့် သိရှိလာခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုကြီးမားလှသော တာဝန်ဝတ္တရားများသည် အမျိုးသမီးများအား ၎င်းတို့မိသားစုဝင်များ၊ တစ်ခါတစ်ရံ ၎င်းတို့လူမှု အသိုင်းအဝိုင်းများအတွင်း၌ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့နေလျက်ရှိသည့် လိုအပ်ချက်များ၊ မလုံခြုံမှုများ အကြောင်းကို သိနိုင်စေသည်။ ထိုအတွေ့အကြုံ၊ သိရှိနားလည်မှုများသည် အမျိုးသမီးများအား ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ် မူဘောင်များအတွင်း လူမှုဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းများတွင် ထဲထဲဝင်ဝင်၊ ထိထိရောက်ရောက် နားလည်သဘောပေါက်၊ ပါဝင်လုပ်ဆောင်ခြင်းများကို အထောက်အကူ ပြုနိုင်ပေသည်။

17 AGIPP Advocacy Letter to Joint Monitoring Committee- Union Level. 5 May 2016.
 18 Peace Support Fund. (2016); Women, Peace and Security Forums (2016) held in Kachin, Chin, Mon States and Tanintharyi Division; Action Aid, Trocaire, Oxfam, CARE. (2014). Women's Leadership. Yangon: Oxfam.

ဤအခြေအနေတွင် အမျိုးသမီးများ ခံစားရသော "ဝန်ပိသည့်ဒဏ်များ"သည် မူဝါဒ ရေးဆွဲမှုများအတွင်း အရေးပါလှသည့် အရင်းအနှီးများ ဖြစ်လာစေသည်။

ကြာရှည်စွာ ဖြစ်ပွားလျက်ရှိသော အကြမ်းဖက်မှုပဋိပက္ခများ၏ ဆိုးကျိုးများတွင် ကူးစက်ရောဂါ ပြန့်ပွားခြင်းများ၊ လူနေမှုအဆင့်အတန်း နိမ့်ကျခြင်းများ၊ ပညာရေးစနစ် ပြိုလဲခြင်းများ၊ စိုက်ပျိုးနိုင်သော လယ်ယာမြေများ ဆုံးရှုံးခြင်း စသည်တို့ ပါဝင်သည်။ ထိုကဲ့သို့ အလုံးစုံရွတ်ချိကျမှုသည် ၎င်းဒေသများရှိ နိုင်ငံသားများ၏ "ပုံမှန်လူမှုဘဝများ" ကိုပါ ဆိုးရွားစွာ ဖျက်ဆီးလျက်ရှိသည်။ ထိုမျှမက အကြမ်းဖက်မှုပဋိပက္ခများသည် မကြာခဏဆိုသလိုပင် ပြည်သူ့လူထုအား ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုများ ပေးအပ်ရာတွင် အဟန့်အတား ဖြစ်နေ လျက်ရှိရာ၊ အကျိုးဆက်အနေဖြင့် လူမှုအဖွဲ့အစည်းများအတွင်း အခြေခံလိုအပ်ချက်များကို မရရှိခြင်း၊ ကပ်ဘေး ဒုက္ခဆင်းရဲခြင်း၊ မလုံခြုံခြင်းများအတွင်း ကာလကြာရှည်စွာ လူမှုဘဝများကို ဖြစ်ပွားစေသည်။¹⁹

အောက်ပါခေါင်းစဉ်ခွဲများတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အကြမ်းဖက်မှု ပဋိပက္ခများကြောင့် တိုက်ရိုက်ပေါ်ပေါက်လာသည့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ပြဿနာရပ်များအား အသေးစိတ် ဆွေးနွေးသွားပါမည်။ ၎င်းပြဿနာရပ်များသည် လူထု ဆွေးနွေးပွဲ (အမျိုးသမီးဖိုရမ်) များအတွင်း အသေးစိတ် တင်ပြဆွေးနွေးခဲ့ကြသည့် အချက်များဖြစ်သည်။ ထိုအချက်များတွင် ပညာရေး၊ ကျန်းမာရေး၊ မူးယစ်ဆေးဝါးပြဿနာ၊ လူကုန်ကူးခြင်း၊ စီးပွားရေး၊ လုံခြုံရေး၊ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများနှင့် သဘာဝသယံဇာတနှင့် မြေယာစီမံခန့်ခွဲရေး ကိစ္စရပ်များ ပါဝင်ပါသည်။

၂.၂.၁ ပညာရေး

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကျောင်းနေအရွယ် ကလေးများ၏ ၅၀% ကျော်သည် ကျောင်းပြင်ပ သို့ ရောက်ရှိနေသည်။²⁰ ပဋိပက္ခ ဖြစ်ပွားလျက်ရှိသော ဒေသများ၊ အထူးသဖြင့် တိုင်းရင်းသား ဒေသများ၏ ပညာရေးစနစ်နှင့် အဆင့် အတန်းတို့သည် တစ်နှစ်ထက်တစ်နှစ် နိမ့်ကျလာလျက်ရှိသည်။²¹ အမျိုးသမီးနှင့် မိန်းကလေးငယ်များမှ အဆင့်အတန်းပြည့်မီသော ပညာရေးများအား လက်လှမ်းမီရန် အလွန်အမင်း ခက်ခဲလာလျက်ရှိသည်။ ကျောင်းများသို့ တရားဝင်ပေးသွင်းရသည့် ကျောင်းစရိတ်များ မြင့်တက်လာခြင်း၊ (ပြည့်စုံ၊ လုံလောက်မှုမရှိသော လစာငွေများကြောင့်) ဆရာ၊ဆရာမများအကြား အဂတိလိုက်စားခြင်းများတို့ကြောင့် မိဘအများစုသည် ကျောင်းစရိတ်စက မတတ်နိုင်မှုကြောင့် မိမိတို့ ကလေးငယ် များအား ကျောင်းများမှ နုတ်ထွက်စေခြင်းများအား ပြုလုပ်လာလျက် ရှိသည်။ ကျောင်းနေအရွယ် ကလေးများအား ကျောင်းမှ နုတ်ထွက်စေခြင်းများအပြင် ငွေကြေးရှာဖွေရန် တွန်းအားပေးလာကြသည်များ ရှိလာသည်။ ထို့အပြင် အကယ်၍မိသားစုတစ်ခုသည် ကလေးတစ်ဦးတည်းအတွက်သာ ကျောင်းစရိတ် တတ်နိုင်လျှင် မြန်မာ့လူမှုယဉ်ကျေးမှု ထုံးတမ်းစဉ်လာများအရ သမီးမိန်းကလေးထက်၊ သားယောက်ျားလေးကိုသာ ကျောင်းသို့ဦးစားပေး ပို့လွှတ် လေ့ရှိကြသည်။²²

မြန်မာနိုင်ငံတွင် နိုင်ငံသားအားလုံးအတွက် အခမဲ့အခြေခံပညာရေးစနစ်ကို ကျင့်သုံးသည်ဟု ဆိုသော် ငြားလည်း၊ လက်တွေ့တွင်မူ မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရသည် ပညာရေးအတွက် လုံလောက်သော ဘဏ္ဍာ ငွေကြေးကို ချပေးခြင်းမရှိသည့်အပြင်၊ ကာကွယ်ရေးအသုံးစရိတ်သည် ကျန်းမာရေး၊ ပညာရေး၊ လူမှုရေးကဏ္ဍများအတွက် ချထားပေးသည့် ဘဏ္ဍာငွေခွဲတမ်းထက် ပိုမိုများပြားနေသည်။ အထူးသဖြင့် တိုင်းရင်းသားဒေသများနှင့် အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခများ ဖြစ်ပွားနေသော ဒေသများသို့ အစိုးရဘဏ္ဍာငွေကြေး ထောက်ပံ့ခြင်းကင်းမဲ့မှုအား ထည့်သွင်းစဉ်းစားရလျှင်၊ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပညာရေးသည် စိုးရိမ်ဖွယ်အခြေအနေကို ရောက်ရှိနေသည်။ စာသင်ကြားပေးမည့် ဆရာ/ဆရာမများ၊ အခြေခံကျောင်းအဆောက်အအုံများ၊ ကျောင်းစာအုပ်နှင့် သင်ထောက်ကူပစ္စည်းများ ရှားပါးခြင်းတို့နှင့်တကွ၊ ကာလရှည်ကြာစွာတည်ရှိနေသော အကြမ်းဖက်မှုပဋိပက္ခများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုထုံးတမ်းများအရ သားယောက်ျားလေး၏ ပညာရေးကို သမီး မိန်းကလေး၏ ပညာရေးထက် အလေးပေးခြင်း စသော အချက်များသည် မိန်းကလေးငယ်များ၏ ပညာရေး လက်လှမ်းမီခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်စေသည့်အပြင်၊ ကြာလွန်စွာ ဖြစ်ပွားလျက်ရှိသည့် ပဋိပက္ခများကြောင့်

19 Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State.
20 AGIPP and UN Women. (2016).
21 As above.
22 Women's League of Burma. (2008); Women's Organisation Network. (2016).

မိဘများမှ မိမိတို့ သမီးမိန်းကလေးများအား ဝေးလံသော ဒေသများရှိ စာသင်ကျောင်းများသို့ ပို့လွှတ် ပညာသင်ကြားရေးဆိုသည်မှာ ပို၍ပင် မဖြစ်နိုင်ချေ။²³

မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ လူမှုပြဿနာအများစုသည် အဆင့်အတန်း နိမ့်ကျလျက်ရှိသော ပညာရေးစနစ်မှ တိုက်ရိုက် မြစ်ဖျားခံ ပေါ်ပေါက်လာသည့် အကျိုးဆက်များပင် ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့ထဲတွင်မှာ ပညာရေး လက်လှမ်းမီမှု ကင်းမဲ့လျက်ရှိသော ပဋိပက္ခများ၏ အဆိုးရွားဆုံးသော ဆိုးကျိုးများကို ကြုံတွေ့နေရသူများသည် ပြည်တွင်း နေရပ်စွန့်ခွာ ထွက်ပြေးတိမ်းရှောင်သူ ဒုက္ခသည် (IDPs) များပင် ဖြစ်သည်။ အကြမ်းဖက်မှုပဋိပက္ခများမှ ထွက်ပြေးစွန့်ခွာလာရသည့် အလျောက် IDP ကလေးငယ်များသည် ၎င်းတို့၏ ပညာရေးကို အချိန်မတိုင်မီ စွန့်လွှတ်ခဲ့ရသည်။ IDP ပြည်တွင်းဒုက္ခ သည်စခန်းများအတွင်း အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းများနှင့် လူထုအခြေပြု အဖွဲ့အစည်းများမှ ဖွင့်လှစ်ပေးထား သော အရပ်ဘက် အခြေခံပညာရေး အစီစဉ်များ ရှိသော်ငြားလည်း၊ တရားဝင်ပညာရေး အတန်းကျောင်းများသို့ ကူးပြောင်းသင်ယူရန် ခက်ခဲသည့်အတွက်၊ ပြည်တွင်းစစ်ရှောင်စခန်းရှိ ကလေးများသည် အနာဂတ်ပညာရေးသည် စိုးရိမ်စဖွယ် အခြေအနေရှိသည်။²⁴ သို့ပါ၍ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင် လုပ်ဆောင်နေကြသူများသည် IDP များအား ပြန်လည် နေရာချထားပေးခြင်းကို ဆွေးနွေးပြောဆိုရာတွင်၊ ပညာရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အလမ်းများ ပေးအပ်ဖို့ရန်ကို အဓိက အကြောင်းအရာအဖြစ် ဆွေးနွေးသင့်ပါသည်။

လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခ အခြေအနေများအကြား ပညာရေးကင်းမဲ့မှုကို တွေ့ကြုံခံစားနေရသော အခြားအဖွဲ့တစ်ခုမှာ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းများအတွင်း တာဝန်ထမ်းဆောင်နေကြသည့် အမျိုးသမီး စစ်မှုထမ်း၊ စစ်သမီးများပင် ဖြစ်သည်။ ငယ်ရွယ်စဉ်ကာလများထဲမှ စတင်တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့ကြရသည့် အမျိုးသမီး စစ်မှုထမ်းများသည် ၎င်းတို့၏ ပညာရေးများကို ပြန်လည်ဆက်လက် သင်ကြားရန်၊ လက်လှမ်းမီအောင် ကြိုပမ်းရာတွင် အခက်အခဲများကို စဉ်ဆက်မပြတ် တွေ့ကြုံနေသည်။²⁵ ထိုသို့ ပညာရေးအား လက်လှမ်းမီမှုသည် ဆုံဖြတ်ချက်ချရာများတွင် မိမိကိုယ်ကို ယုံကြည်မှု မရှိခြင်းကို ဖြစ်ပွားစေရာ၊ နောက်တစ်ဆင့်ဖြစ်သော လူမှု ဘဝများ တိုးတက်မှုကိုပါ ကန့်သတ်တားဆီးနေသည်။²⁶ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အမျိုးသမီးများအား ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းနှင့်၊ ပါဝင်လာစေခြင်းတို့ကို ဖော်ဆောင်ရာတွင်၊ ပထမဆုံး အဆင့်အနေဖြင့် အမျိုးသမီးများ၏ ခေါင်းဆောင်နိုင်မှု စွမ်းရည်များ၊ ယုံကြည်မှုများကို မြှင့်တင်ပေးရန် လိုအပ်ပေသည်။ ဝေးလံခေါင်ဖျား ဒေသများနှင့် တိုင်းရင်းသားဒေသများတွင် စွမ်းဆောင်ရည် မြှင့်တင်ပေးရေး ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများ အပါအဝင်၊ လုံလောက်မှုရှိသော အရည်အချင်းပြည့်ဝသည့် ကျောင်းဆရာ/ဆရာမများဖြင့် အခမဲ့ပညာရေးစနစ်များ ထူထောင်ပေးခြင်းကို တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ၎င်းတို့အား ထောက်ပံ့နေသော အဖွဲ့အစည်းများအကြား အလေးထား ဆောင်ရွက်ပေးသင့်သည်။²⁷ ထိုမျှမက (အကတိလိုက်စားမှုကိုကိုင်တွယ် ဖြေရှင်းနိုင်ရန်အလို့ငှာ) ဆရာ/ဆရာမများ၏ လစာငွေများ တိုးမြှင့်ပေးခြင်း၊ ဆရာနှင့် ကျောင်းသား အရေအတွက် အချိုးမျှရန် ပြင်ဆင်ဖွဲ့စည်းပေးခြင်းတို့အား ဆောင်ရွက်ပေးမည်ဆိုလျှင် လုံလောက်သော လစာငွေ ရရှိသည့် ဆရာ/ဆရာမများသည် အရည်အချင်း ပြည့်မီသည့် ပညာရေးစနစ်များကို မွေးထုတ်ပေးရန် ပိုမိုစိတ်အားထက်သန်စွာ လုပ်ဆောင်လာကြပေမည်။²⁸

သဘောတူစာချုပ်အချို့သည် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားမှုများနှင့် ပညာရေးစနစ် နိမ့်ကျမှုများအကြား ဆက်သွယ်မှုကို ဖြေရှင်းရန် လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို စတင်လုပ်ဆောင်နိုင်သည့် စာပိုဒ်များ ထည့်သွင်းထားကြသည်။ သာဓကအားဖြင့် NCA စာချုပ်၏ အခန်း (၆)၊ အပိုဒ် ၂၅ (က) (၁) တွင် ကျန်းမာရေး၊ ပညာရေးနှင့် လူမှု စီးပွားရေး ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာ စီမံကိန်းများ ထည့်သွင်းရေးသားထားသည်။ သို့ပါသော်လည်း NCA အနေဖြင့် ယင်းစီမံကိန်းများအတွင်း အမျိုးသမီးများ၏ ပါဝင်မှုကို အာမခံပေးထားမှုများကို အတိအလင်း

23 Women's League of Burma. (2016); Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming; UN-CEDAW. (2013). CEDAW GR30. October. Geneva: OHCHR.
24 First Union Peace Conference. (2016). Social Sector Discussion on IDP issues. Naypyidaw.
25 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming.
26 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2015); Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State; AGIPP and UN Women. (2016).
27 As above.
28 As above.

ပြဌာန်းခြင်း မတွေ့ရချေ။ ထို့ကြောင့် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်၏ အဆင့်တိုင်းတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားသည့် အချက်များအား တိတိကျကျ ပြဌာန်းပေးရန် လိုအပ်သည်။ ထိုသို့ ပြဌာန်းချက်များ မပြုလုပ်ထားလျှင်၊ အမျိုးသမီးများသည် ကာလကြာရှည်စွာ တည်ရှိနေသည့် ဖွဲ့စည်းပုံစနစ်များ၏ အတားအဆီးများကို ပိုမိုဆိုးရွားစွာ တွေ့ကြုံခံစားရပေမည်။ ထိုသို့ တိကျစွာ ပြဌာန်းမှုများ ပြုလုပ်ပေးမှသာလျှင် NCA အနေဖြင့် စီဒေါ အထွေထွေအကြံပြုချက် (၃၀)၊ ပုဒ်မ (၄) ကဲ့သို့ နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံနှုန်းများတွင် ဖော်ပြထားသော အမျိုးသမီးများအတွက် ပညာရေး လိုအပ်ချက်များကို ဖြည့်ဆည်းပေးနိုင်မည် ဖြစ်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံတော် အစိုးရအနေဖြင့် အကြမ်းဖက်မှု ပဋိပက္ခလွန်ကာလများတွင် လူမှုရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ပြန်လည်တည်ဆောက်ရေး မူဝါဒများ ရေးဆွဲသောအခါ၌ အထက်ပါ အချက်များအား အလေးပေးလိုက်နာရန် တာဝန်ဝတ္တရားများ ရှိပါသည်။ ၎င်းတာဝန်ဝတ္တရားများမှာ စစ်ပွဲများအကဲဖြတ်ခံစားခဲ့ကြရသော မိန်းကလေးငယ်များအား စာသင် ကျောင်းများ၊ တက္ကသိုလ်များတွင် ပြန်လည်ပညာသင်ကြားစေခြင်း၊ ပညာရေးအဆောက်အဦများ ပြုပြင်မွမ်းမံခြင်း၊ မိန်းကလေးငယ်များနှင့် ဆရာ/ဆရာမများအပေါ် ခြိမ်းခြောက်တိုက်ခိုက်မှုများမှ ကာကွယ်ပေးခြင်း၊ ပြစ်မှုကျူးလွန်သူများအား အလျင်အမြန် စုံစမ်းစစ်ဆေး၊ အရေးယူ၊ အပြစ်ဒဏ်ကျခံစေခြင်း စသည့် လုပ်ငန်းတာဝန်များ ပါဝင်ပါသည်။²⁹

အနစ်ချုပ်အနေဖြင့် အောက်ပါအဓိကအချက်များ ပါရှိပါသည်။

- ပညာရေးအတွက် ဘဏ္ဍာငွေကို လုံလောက်စွာ ချပေးမှုမရှိခြင်းသည် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားဆဲ ဒေသရှိ အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များအတွက် အရည်အချင်းပြည့်မီသော ပညာရေးများကို လက်လှမ်းမီနိုင်ခွင့်အား အတားအဆီး ပြုနေသည်။
- အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များ၏ လိုအပ်ချက်အမျိုးမျိုးကို ထည့်သွင်း စဉ်းစားပေးသည့် ပညာရေး ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုသည် ရေရှည် တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေးတစ်ရပ် ရယူရာတွင် အလွန်အရေးပါလှသည်။ သို့မှသာ ပညာရေး ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုသည် အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များ၏ မတူကွဲပြားသော လိုအပ်ချက်အမျိုးမျိုးကို ဖြည့်ဆည်းပေးနိုင်မည်။
- အကြမ်းဖက်မှု ပဋိပက္ခများကြောင့် ပညာရေး အဆက်ပြတ်သွားခဲ့ရသည့် သက်ကြီးကလေးများနှင့် ကလေးများအတွက် အလွတ်တန်း အခြေခံပညာရေး အစီအစဉ်များ (Informal Primary Education Scheme) ကို အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ပေးရုံသာမက၊ ၎င်းအစီအစဉ်များအား လက်ရှိလုပ်ဆောင်နေကြသော အချို့နေရာများတွင် ယင်းတို့အား ပိုမိုတိုးချဲ့ပေးသွားရပေမည်။
- စစ်ဘေးဒဏ်များကို တွေ့ကြုံခံစားခဲ့ရသူ အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များအတွက် အလယ်တန်း အဆင့် အခမဲ့ မသင်မနေရပညာရေးစနစ်များ ဖန်တီးပေးရပေမည်။
- အမျိုးသမီးငယ်များနှင့် မိန်းကလေးငယ်များသည် လုံခြုံမှုမရှိပြီး၊ ပဋိပက္ခများကင်းမဲ့ရာ စာသင်ခန်း ပတ်ဝန်းကျင်များတွင် ပညာသင်ကြားခွင့်ကို ရရှိအောင် ဆောင်ရွက်ပေးသွားရမည်။
- အတန်းပညာရေးနှင့် အလွတ်တန်းပညာရေးများတွင် ကျား၊မရေးရာ၊ ဂျိ(န်)ဒါ အသိအမြင်များ တိုးပွားလာအောင် ဂျိ(န်)ဒါ (ကျား၊မ ရေးရာ) သင်ရိုးညွှန်းတမ်းကို ထည့်သွင်းလုပ်ဆောင်သွားသင့်သည်။

၂.၂.၂ ကျန်းမာရေး

ပဋိပက္ခနှင့် ပါဝင်ပတ်သက်၍ အမျိုးသမီးများအပေါ် သက်ရောက်နေသော လူမှုပြဿနာတစ်ခုမှာ ကျန်းမာရေး ကဏ္ဍပင် ဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ချွတ်ချိကျနေသည့် ကျန်းမာရေးစနစ် ပေါ်ပေါက်လာမှု၏ အဓိကအကြောင်းမှာ အရည်အချင်းပြည့်မီသော ကျန်းမာရေးဝန်ထမ်းများ လုံလောက်စွာ မရှိခြင်းနှင့်အတူ၊ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှု ကဏ္ဍအတွက် ဘဏ္ဍာငွေကြေးများ လုံလောက်စွာ မသုံးစွဲ၊ ခွဲတမ်းချထားပေးခြင်း မရှိသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း ကာကွယ်ရေးအသုံးစရိတ်သည် လူမှုရေးကဏ္ဍ အသုံးစရိတ်များအနက် အများဆုံး ဘဏ္ဍာငွေခွဲတန်းကို ရရှိ၊ သုံးစွဲနေလျက် ရှိသည်။ ဤအခြေအနေသည် ဝေးလံခေါင်ဖျား၊ အရောက်ပေါက် နည်းသော ဒေသများရှိ အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များ၏ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှုများအား လက်လှမ်းမီမီသည့် ဘဝသို့ ကျရောက်စေသည်။³⁰

29 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming.
 30 Women's League of Burma. (2008); Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming; Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State.

ထိုမျှသာမက၊ ၎င်းအခက်အခဲများအကြားတွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် အမျိုးသမီး မျိုးပွားခြင်းဆိုင်ရာ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှု လိုအပ်မှုမှာ မကြာခင် အကြွင်းမဲ့လျစ်လျူရှုမှုများ ခံကြရသည်။ ဝေးလံခေါင်ဖျားသော ဒေသများနှင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားမှုကြောင့် ပျက်စီးယိုယွင်းနေသည့် ဒေသများရှိ နိမ့်ကျလျက်ရှိသော ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှု စနစ်သည် ယင်းဒေသများရှိ အမျိုးသမီးများအား မတော်တဆ ရရှိသွားသည့် ကိုယ်ဝန်များ၊ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် မျိုးဆက်ပွား ကျန်းမာရေး ချို့တဲ့မှုများ၊ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ ကူးစက်တတ်သော ရောဂါ စသည့် ကျန်းမာရေး အန္တရာယ် များကို ပိုမိုထူးကဲစွာ တွေ့ကြုံနေကြရသည်။³¹ တစ်ကိုယ်ရေနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်သန့်ရှင်းရေး၊ မိလ္လာစနစ်များ အားနည်းခြင်း၊ အာဟာရ ချို့တဲ့ခြင်းနှင့် ဆင်းရဲမွဲတေသော လူနေမှုဘဝများသည် ပြည်တွင်းစစ်ပြေး ဒုက္ခသည်များ၏ ဘဝအခြေအနေများတွင် ပိုမိုဆိုးရွားလှသည့် ကျန်းမာရေး ပြဿနာများကို ပေးစွမ်းနေသည်။ အမျိုးသမီးများသည် ၎င်းတို့၏ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် မျိုးဆက်ပွား ကျန်းမာရေးများအား ပုံမှန်အားဖြင့် နှစ်စဉ် စစ်ဆေးစောင့်ရှောက်မှု ပြုရန် လိုအပ်သော်လည်း၊ ပြည်တွင်းစစ်ပြေးဒုက္ခသည် အမျိုးသမီးများသည် စစ်ရှောင်စခန်း မဟုတ်သော နေရာများတွင် ပေးအပ်သည့် ထိုကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှုများအား လက်လှမ်းမီ မရရှိပေ။ ထိုမျှမက ၎င်းတို့နေထိုင်ရာ စစ်ရှောင်စခန်းများမှ အပြင်သို့ ထွက်ခွင့်မရခြင်း စသည့် အတားအဆီးများမှလည်း စစ်ရှောင်စခန်းပြင်ပနေရာများရှိ ကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှုများအား ရရှိရန်ကို တစ်ဖန် တားမြစ်ထားပြန်သည်။³² စီဒေါသဘောတူစာချုပ်၏ အပိုဒ် ၁၂ တွင် ပါရှိသည့်အတိုင်း နိုင်ငံတော်အစိုးရများသည် အမျိုးသမီးများအတွက် ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက် ဝန်ဆောင်မှုကို ပြုလုပ်ပေးရန်လိုကြောင်း ပြဌာန်းထားပေးသော်လည်း၊ မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရအနေဖြင့် ထိုတာဝန်ဝတ္တရားများကို အလေးပေး လိုက်နာဆောင်ရွက်နေမှုကို မတွေ့ရသေးပေ။

သက်သေအထောက်အထားများအရ အခြားသော နေရာဒေသများနှင့် နှိုင်းယှဉ်လျှင် ပဋိပက္ခကျရောက်ရာ ဒေသများရှိ အမျိုးသမီးများတွင် မွေးဖွားပြီးမီခင် သေဆုံးနှုန်း ပိုမိုများပြားကြောင်း တွေ့ရသည်။ ထိုသို့ ဖြစ်ပွားရသည်မှာ အရည်အချင်း ပြည့်ဝသော ဆရာဝန်၊ သူနာပြု၊ အရံသားဖွားများ လုံလောက်စွာ မရှိခြင်း၊ ရိုးရာလက်သည်များနှင့် အရံသားဖွားများတွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် မျိုးပွားခြင်းဆိုင်ရာ အရေးပေါ် ကျန်းမာရေး အခြေအနေများကို ကိုင်တွယ်ကုသရန် လိုအပ်သော ဆေး၊ ပညာဗဟုသုတ၊ အရည်အချင်း လုံလောက်မှု မရှိခြင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဆေးဝါးနှင့် ဆေးကိရိယာများ မလုံလောက်ခြင်း၊ မရှိခြင်းသည်လည်း ပြဿနာကို ပိုမို ဆိုးဝါးစေသည်။³³ ၂၀၁၂ ခုနှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဒေသတစ်ချို့တွင် ကလေး အယောက်တစ်ရာမွေးတိုင်း မိခင်တစ်ယောက် သေဆုံးသည့် အချိုးအဆကို တွေ့ကြုံနေကြောင်း တင်ပြကြသည်။³⁴

အချုပ်အားဖြင့် အဓိကအချက်များမှာ

- အစိုးရမှ ဘဏ္ဍာငွေထောက်ပံ့မှု နည်းပါးသော သို့မဟုတ် ကင်းမဲ့သော အမျိုးသမီး ကျန်းမာရေးဝန်ဆောင်မှု ကဏ္ဍများသည် အမျိုးသမီးများနှင့် ကလေးငယ်များအတွက် ဆိုးဝါးသော ကျန်းမာရေး ပြဿနာများကို ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့စေသည်။
- အစိုးရထိန်းချုပ်ရာနှင့် အစိုးရလက်အောက်တွင် မရှိသောတိုင်းရင်းသားဒေသများတွင် ပြည်တွင်း စစ်ရှောင်ဒုက္ခသည်များအတွက် အခြေခံ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှုများပေးအပ်နိုင်သည့် ဒေသခံ လူထုအဖွဲ့အစည်း ဂရုပြုသော ကျန်းမာရေး လိုအပ်လျက် ရှိသည်။
- အမျိုးသမီးများအတွက် ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှုများအား ပေးအပ်နေသော အဖွဲ့အစည်းများသည် အမျိုးသမီးတို့၏ မတူကွဲပြားလှသည့် အတွေ့အကြုံ၊ လိုအပ်ချက်များနှင့် ရပ်တည်ချက်၊ ဘဝအမျိုးမျိုး တို့ကိုပါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရပေမည်။

၂.၂.၃ မူးယစ်ဆေးဝါး ပြဿနာ

မူးယစ်ဆေးဝါး စွဲလမ်းသုံးစွဲမှု ပြဿနာသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးနှင့် လူမှုရေးနယ်ပယ်များကို ထိုးဖောက်ပျံ့နှံ့ အန္တရာယ်ပြုလျက်ရှိသည့် ပြဿနာဆိုးတစ်ရပ်ပင် ဖြစ်ပေသည်။ ထို့အပြင် ဤပြဿနာသည် အမျိုးသမီး

31 UN Women. (2016). *The Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW)*; Gender Equality Network and Kachin Women's Peace Network. (2013). *Women's Needs Assessment in IDP Camps, Kachin State*. and Yangon: GEN & KWPN; Manjoo, R and McRaith, C. (2011). "Gender-Based Violence and Justice in Conflict and Post-Conflict Areas." *Cornell International Law Journal*. 11 (44), pp. 11-31.

32 Women's League of Burma. (2008); Gender Equality Network and Kachin Women's Peace Network. (2013); Gender Equality Network in Kachin Women's Peace Network. (2013).

33 Gender Equality Network and Kachin Women's Peace Network. (2013).

34 Women's Organisation Network. (2016); Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State.

အမျိုးသားအပေါ်၊ ကျား၊မ မရွေးဘဲ မြောက်မြားစွာသော နောက်ဆက်တွဲ လူမှုရေး ပြဿနာများကိုလည်း ဖန်တီးနေလျက်ရှိသည်။³⁵ မူးယစ်ဆေးဝါး ကင်းစင်ပပျောက်ရေး မဟာဗျူဟာ (၂၀၀၀-၂၀၁၅) ကို ၂၀၁၉ ခုနှစ်တိုင် လက်တွေ့ဖော်ဆောင်သွားမည်ဖြစ်ကာ၊ မူးယစ်ဆေးဝါး ပြဿနာများအား ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းသွားနိုင် ရန်အတွက် အကောင်အထည်ဖော် လုပ်ဆောင်နေသည်။ သို့ပါသော်လည်း မူးယစ်ဆေးဝါး ထုတ်လုပ်၊ ဖြန့်ဖြူး၊ သုံးစွဲမှုများ ဆက်လက်များပြားလာသည်နှင့်အညီ၊ အမျိုးသမီးများအပေါ် ဆိုးကျိုးသက်ရောက်မှုများလည်း ပိုမို တိုးပွားလာလျက် ရှိသည်။ အမျိုးသမီးဖိုရမ်တွင် ပါဝင်တက်ရောက်လာကြသည့် ကချင်ပြည်နယ်မှ အမျိုးသမီးများ၏ စကားသံများအရ အချို့သော မူးယစ်ဆေးဝါး စွဲနေသည့် မိဘများသည် ၎င်းတို့၏ နည်းပါးလှသည့် ဝင်ငွေအား ကျောင်းနေအရွယ်ကလေးများ၏ ပညာရေးအတွက် သုံးစွဲမည့်အစား၊ မူးယစ်ဆေးဝါး ဝယ်ယူရန် အသုံးပြုနေခြင်း စသည့် မူးယစ်ဆေးဝါးစွဲသည့် ပြဿနာ၏ အကျိုးဆက်ကို ပြင်းထန်စွာ ခံစားနေကြရသည်။³⁶

ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထင်မြင်ယူဆချက်၊ ပုံစံခွက်များမှ အမျိုးသမီးများနှင့် ကလေးများသည် ၎င်းတို့၏ ဖခင်၊ လင်ယောက်ျား၏ အမိန့်အာဏာ၊ အုပ်ချုပ်မှုအောက်တွင် နေရမည်ဟု သတ်မှတ်ထားခြင်း ခံရသည်။ ဤကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ပုံစံခွက်များသည် ဖခင်၊ လင်ယောက်ျားများ၏ မူးယစ်ဆေးဝါး စွဲလမ်းသုံးစွဲလျက်ရှိသော အခြေအနေနှင့် ပေါင်းစပ်လိုက်သောအခါ အကျိုးဆက်ဆိုးကျိုးများကို ပိုမိုကြီးထွားလာစေသည်။ အမျိုးသမီး ဖိုရမ်များတွင် တက်ရောက်သူများ၏ ဆွေးနွေးချက်များအရ မူးယစ်ဆေးဝါးစွဲလျက်ရှိသော မိဘ၊ လင်ယောက်ျားများမှ မူးယစ်ဆေးဝါးဝယ်ယူဖို့ရန်အတွက် ငွေရရန် ၎င်းတို့၏ ကလေးငယ်များနှင့် ဇနီးမယားများကို ခေါင်းပုံဖြတ်၊ အမြတ်ထုတ်သော လစာနည်း၊ အလုပ် အခြေအနေ ဆိုးရွားလှသည့် လုပ်ငန်းများဆီသို့ တွန်းပို့လုပ်ကိုင်စေသည်။ ပိုမိုဆိုးရွားသော သာဓကများတွင် ယင်းဇနီးမယား၊ ကလေးသူငယ်များသည် လူကုန်ကူးမှု အန္တရာယ်ခံစားရတတ်သည့် ကျရောက်သွားကြသည်။ တစ်ချိန်ထဲ၌ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများ တိုးပွားလာမှုသည် မူးယစ်ဆေးဝါး ပြဿနာနှင့် ဆက်စပ်နေကြောင်းကိုလည်း ကြားသိရသည်။³⁷ တက်ရောက်လာသူအမျိုးသမီး တစ်ချို့မှ ၎င်းတို့ရပ်ရွာတွင်းရှိ မူးယစ်ဆေးဝါးစွဲနေသည့် အမျိုးသားမှ အမျိုးသမီးများအပေါ် အကြမ်းဖက်၊ တိုက်ခိုက်သည့် ဥပမာအား ပြောပြခဲ့သည်။ ဤသာဓကများသည် မူးယစ်ဆေးဝါး ပြဿနာနှင့် ဆက်စပ်လျက် ရှိသည့် အသက်အန္တရာယ်ကိုပါ ခြိမ်းခြောက်လာသော၊ များပြားလာလျက်ရှိသော ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြုအကြမ်းဖက်မှုများ၏အဓိက အမျိုးသမီးများ တွေ့ကြုံခံစားနေရသည့် အခြေအနေကို ထောက်ပြနေသည်။³⁸ တောင်သူများအတွက် စီးပွားရေး ကျပ်တည်းသည့် အချိန်များတွင် ဘိန်းစိုက်ပျိုးမှုသည် စပါးစိုက်ပျိုးမှုထက် အဆပေါင်းများစွာ ပိုမိုများပြားသော စီးပွားရေးအကျိုးအမြတ်ကို ရရှိစေသော်လည်း၊ ဘိန်းစိုက်ခင်းများနှင့် ဆက်စပ်နေသည့် မူးယစ်ဆေးဝါး ထုတ်လုပ်၊ ဖြန့်ဖြူး၊ သုံးစွဲမှုတို့သည် မြောက်မြားစွာသော အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များ၏ ဘဝများတွင် ကွင်းဆက်ဆိုးကျိုးများစွာကို ပေးနိုင်သည်။³⁹

ဤပြဿနာနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ငြိမ်းချမ်းရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေသူများသည် ပဋိပက္ခဆိုင်ရာ လူမှုပြဿနာများကို ဖြေရှင်းရာတွင်၊ မူးယစ်ဆေးဝါး စွဲလမ်းသုံးစွဲမှု ပြဿနာနှင့် ၎င်းနှင့်ဆက်စပ်နေသည့် ကွင်းဆက်ပြဿနာရပ်များကို သေချာစွာ ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းပေးရမည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် လက်နက်ကိုင်တိုက်ခိုက်မှုများကို ရပ်စဲသွားစေရုံသာမက၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု ကင်းမဲ့ခြင်းနှင့် မလုံခြုံခြင်းများကို ဖြစ်ပွားစေသည့် စစ်ပွဲများမှ ပူးတွဲပေါ်ပေါက်လာသော တရားမဝင်သော၊ စီးပွားရေးလုပ်ရပ်များကိုပါ ဖြေရှင်းပေးရမည်။⁴⁰

အနှစ်ချုပ်အနေဖြင့် အောက်ပါအချက်များ ပါရှိပါသည် -

- ဘိန်းနှင့်အခြားသော မူးယစ်ဆေးဝါးများအား အဆက်မပြတ် ထုတ်လုပ်မှုများသည် မိသားစုများနှင့် လူမှုအဝန်းအဝိုင်းများကို ဆိုးကျိုးများ သက်ရောက်စေသည်။
- မူးယစ်ဆေးဝါးပြဿနာအား ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းရန် ရည်ရွယ်ဖန်တီးထားသည့် မဟာဗျူဟာ မူဝါဒများအား ရေးဆွဲခြင်းနှင့် အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ခြင်းတို့တွင် မူးယစ်ဆေးဝါး ပပျောက်အောင်

35 Women's Organisation Network. (2016); Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State; Women's League of Burma. (2008); AGIPP and UN Women. (2016).
 36 Women's League of Burma. (2008); Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State.
 37 Women's League of Burma. (2008); Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State.
 38 AGIPP and UN Women. (2016).
 39 Women's Organisation Network. (2016); Women, Peace and Security Forum (2016). Held in Kachin State.
 40 Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin and Shan States.

လုပ်ကိုင်ခြင်းကြောင့် အမျိုးသမီးနှင့် မိန်းကလေးများအပေါ် ကျရောက်လာနိုင်သော ဘေးအန္တရာယ်များကို ထည့်သွင်းစဉ်းစား ပေးရမည့်အပြင်၊ အမျိုးသမီးများ၏ လုံခြုံရေး၊ ကျန်းမာရေးနှင့် ဘဝရှင်သန် နေထိုင်ရေးများကိုပါ အလေးပေး စဉ်းစားဆောင်ရွက်ခြင်းများအား ပြုလုပ်ပေးသင့်သည်။

- မူးယစ်ဆေးဝါးပြဿနာအား ကိုင်တွယ်လုပ်ဆောင်လျက်ရှိသော ကျေးလက်ဖွံ့ဖြိုးရေး ကော်မတီ၊ အလုပ်အမှုဆောင် အဖွဲ့များတွင် အနည်းဆုံး ၃၀% နှုန်းထား အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုကို စီမံပေးရမည်။
- မူးယစ်ဆေးဝါး ပြဿနာကို ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းရန်အလို့ငှာ အလုံးစုံပါဝင်စဉ်းစားမှု ရှိသော နည်းလမ်းအား အသုံးပြုရာတွင် တပ်မတော်၊ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ဥပဒေရေးရာ ဆောင်ရွက် လျက်ရှိသည့် အဖွဲ့အစည်းများ အားလုံးတို့ ပူးပေါင်းပါဝင်ကာ မူးယစ်ဆေးဝါး ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ ဖြန့်ချိခြင်း၊ ကုန်ကူးခြင်းနှင့် အသုံးပြုခြင်း အားလုံးတို့အား အမြစ်ဖြတ် တိုက်ဖျက်သွားရပေမည်။
- တောင်သူများ၏ စီးပွားရေး အခွင့်အလမ်းများ တိုးပွားစေသည့် ရေရှည် အကျိုးပြုသော စိုက်ပျိုးရေး မူဝါဒများသည် တရားမဝင် မူးယစ်ဆေးဝါး ရောင်းဝယ် ဖောက်ဖျက်မှုကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းပေးနိုင်လိမ့်မည်။ ထို့အပြင် ယင်းမူဝါဒများအား ရေးဆွဲ၊ ချမှတ်ရာတွင် အမျိုးသမီးများအား ပါဝင်ခွင့်ပေးခြင်းဖြင့် အလိုရှိသည့် ရလဒ်ကောင်းများကို ပိုမို တိုးပွားစေနိုင်သည်။

၂.၂.၄ လူကုန်ကူးခြင်း

စီဒေါ ကော်မတီ၏ ၂၀၀၈ ခုနှစ် “နိဂုံးချုပ်အကြံပြုချက်” တွင် မြန်မာနိုင်ငံတော် အစိုးရအား “လူကုန်ကူးမှု ကျူးလွန် သူများအား အရေးယူပြီး အပြစ်ဒဏ်ချမှတ်ရန်နှင့် လူကုန်ကူးခြင်းခံရသူများအား ကူညီထောက်ပံ့ ကာကွယ်ပေးရန်” အကြံပြု တိုက်တွန်းခဲ့သည်။⁴¹ ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် နိုင်ငံတော်အစိုးရသည် လူကုန်ကူးမှုတိုက်ဖျက်ရေး ဥပဒေကို တရားဝင် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သော်လည်း၊ လူကုန်ကူးမှုများသည် နိုင်ငံတစ်ဝှမ်းတွင် ဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေဆဲ ဖြစ်သည်။ လူကုန်ကူးမှုပြဿနာအား ထိရောက်စွာ ချေမှုန်းမှုကို ဟန့်တားနေသည့် အချက်များမှ မြန်မာအစိုးရမှ လူကုန်ကူးမှုပြဿနာ၏ အောက်ခြေဖြစ်မှုများကို မကိုင်တွယ်၊ မဖြေရှင်းခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။ အကြမ်းဖက်မှု ပဋိပက္ခများမှ ပေါ်ပေါက်လာသည့် စီးပွားရေး မပြေလည်မှုများသည် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ အလွှာအသီးသီးတို့ရှိ လူများအား ၎င်းတို့ ပစ္စည်းဥစ္စာများ ဆုံးရှုံးသွားစေခြင်း၊ လုပ်ကိုင်စားသောက်ရန် နည်းလမ်းများ ဆုံးရှုံးခြင်းတို့အား ဖြစ်ပွားစေပါသည်။ ဤကဲ့သို့ ကုန်ကုန်ရာမဲ့၊ အလွန်အမင်း ဆင်းရဲမွဲတေ၊ မလုံခြုံမှုများသည် အမျိုးသမီးများနှင့် အမျိုးသားများအား ခေါင်းပုံဖြတ်အမြတ်ထုတ်လေ့ရှိသည့် ဈေးကွက်အလုပ်အကိုင်များ၏ သားကောင်အဖြစ်သို့ ရောက်ရှိသွားစေနိုင်သည်။⁴² အမှန်အားဖြင့် လူကုန်ကူးမှုကို ဖြစ်ပွားစေသည့် အဓိကအချက်များမှာ မြန်မာနိုင်ငံ အတွင်း နိုင်ငံသားများအတွက် အစိုးရမှ လုံလောက်မှုရှိသော ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှု၊ အထောက်အပံ့များ ပေးအပ်ရန် အချိန်ကာလ ကြာမြင့်စွာ ပျက်ကွက်နေသည့် အကြောင်းရာနှင့် ဆက်စပ်လျက် ရှိသည်။ ၎င်းအပြင် တိုင်းရင်းသား ဒေသများရှိ အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခများနှင့် မဖွံ့ဖြိုးမှုများအား ပေါင်းစည်းလိုက်သောအခါ၊ ဤ လူကုန်ကူးခြင်း ပြဿနာအား အလွှာမျိုးစုံပါဝင်သည့် ဘက်စုံမှ ထောင့်စုံ အားလုံးပါဝင်စဉ်းစားမှု ရှိသည့် မူဝါဒ နည်းဗျူဟာဖြင့်သာ ဖြေရှင်းသွားရပေမည်။

အထူးသဖြင့် ကချင်ပြည်နယ်၊ ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းနှင့် ပလောင်ဒေသတို့ရှိ ပြည်တွင်း စစ်ဘေးရှောင် ဒုက္ခသည် (IDP) စခန်းများတွင် ယင်းလူကုန်ကူးမှု ပြဿနာသည် ပိုမိုပြင်းထန်စွာ၊ ပြန့်ပွားနေလျက် ရှိသည်။⁴³ စစ်ဘေးရှောင် ဒုက္ခသည်စခန်းများအတွင်း ဆိုးရွားလှသော လူနေမှုဘဝ အခြေအနေများနှင့် ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့နေရသည့် IDP ဒုက္ခသည်များသည် အလုပ်အကိုင်ရှာဖွေရန် အလို့ငှာ တရုတ်နယ်စပ်သို့ ဖြတ်ကျော်ခြင်းများ ပြုလုပ်ကြရာတွင် လူကုန်ကူးသူများ၏ သားကောင်ဘဝသို့ ကျရောက်ရရာသည်။⁴⁴ လူကုန်ကူးမှု၏ ကြားခံပွဲစားများသည် တခါတရံ၌ ကချင်ပြည်နယ်ရှိ ပြည်တွင်းစစ်ဘေးဒုက္ခသည် အသိုင်းအဝိုင်းထဲတွင် နေထိုင်သူများလည်း ဖြစ်တတ်သည်။ သာဓကအားဖြင့် ကချင်လူကုန်ကူးခံရသူနှင့် ကချင်လူကုန်ကူးသူ ကြားခံပွဲစားမှာ သားကောင်၏ အသိုင်းအဝိုင်းထဲမှ ဆင်းသက်လာသူများ ဖြစ်တတ်သည်။⁴⁵ အချို့သော လူကုန်ကူးခံရမှု သားကောင်ဘဝမှ လွတ်မြောက်လာသူများ၏

41 UN-CEDAW. (2008). *CEDAW Concluding Observations- Myanmar*. November, Geneva: CEDAW Periodic.
 42 Women's League of Burma. (2016). *A Long Way to Go: CEDAW Shadow Report*. Chiang Mai: WLB.
 43 As above.
 44 Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin State.
 45 Kamler, E. (2015). “Women of the Kachin Conflict: Trafficking and militarized femininity on the Burma-

တူညီစွာပြောကြားလာမှုမှာ လူကုန်ကူးမှု ကျူးလွန်သူအပေါ် အရေးယူမှုများ ကင်းမဲ့ခြင်း၊ ဥပဒေအကောင်အထည်ဖော်မှု အားနည်းခြင်း၊ ထိရောက်မှုမရှိသော ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်မှု စနစ်များနှင့် တရားမျှတမှု ရရှိရန် ခက်ခဲခြင်း စသည်တို့ ဖြစ်သည်။ အမျိုးသားများပါ လူကုန်ကူးမှုသားကောင်ဘဝသို့ ကျရောက်နိုင်သော်လည်း၊ ကျား၊မ ဘဝ၏ မတူကွဲပြားမှုထောင့်များသည် လူကုန်ကူးမှု ပြဿနာများအပေါ် သုံးသပ်ရာ၌ ထင်ရှားစွာ ပေါ်လွင်နေသည်။ သို့ပါ၍ အမျိုးသမီးများ၏ သီးသန့် အမြင်ရှုထောင့်၊ အတွေ့အကြုံများအား လူကုန်ကူးမှုတိုက်ဖျက်ရေးဆိုင်ရာ မူဝါဒ ရေးဆွဲချမှတ်ခြင်းများတွင် ပါဝင် အသုံးပြုသွားရပေမည်။ အမျိုးသမီးကွန်ရက်များနှင့် လူထုအခြေပြုအဖွဲ့အစည်းများသည် ၎င်းလုပ်ရှားမှုများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အဖိုးတန်သော အရင်းအမြစ်၊ အရင်းအနှီးများ ဖြစ်ကြောင်းကို သက်သေပြနိုင်ပေသည်။

အနှစ်ချုပ်အနေဖြင့် အောက်ပါအချက်များ ပါရှိပါသည် -

- အမျိုးသမီး အဖွဲ့အစည်းများနှင့်လူထုအခြေပြုအမျိုးသမီးအရေး လှုပ်ရှားနေသောအဖွဲ့များသည် လူကုန်ကူးမှုနှင့် ပတ်သက်သည့် အချက်အလက်၊ သုတေသနများကို လုပ်ဆောင်နေကြသည်။ ၎င်းတို့၏ရှာဖွေတွေ့ရှိချက်များကို လူကုန်ကူးမှု တိုက်ဖျက်ရေးဆိုင်ရာ မူဝါဒ ရေးဆွဲမှုများ၊ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းများဆီသို့ တိုက်ရိုက်ပူးပေါင်း အသုံးပြုသင့်သည်။
- လူထုအခြေပြု အမျိုးသမီးအဖွဲ့များအတွက် လုပ်ငန်းလုပ်ဆောင်မှုအပိုင်းများတွင် ကန့်သတ်ချက်များ အတော်လေး ဖြေလျော့လိုက်လျှင်၊ ၎င်းအဖွဲ့အစည်းများသည် လူကုန်ကူးမှုမှ လွတ်မြောက်လာသူများကို အရည်အသွေးမြင့်မားပြီး အမှန်တကယ် လိုအပ်သော ထောက်ပံ့မှုများနှင့် ပြန်လည်ထူထောင် ပေါင်းစည်းရေးများကို ထိရောက်မြန်ဆန်စွာ ပေးစွမ်းနိုင်သည်။
- အကြမ်းဖက်မှု ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားရာ ဒေသများအနီး နေထိုင်ကြသည့် အမျိုးသမီးများသည် လူကုန်ကူးမှုအန္တရာယ်ကို ပိုမိုများပြားစွာ ကြုံတွေ့ခံစားရနိုင်သည်။ သို့ပါ၍ တပ်မတော်နှင့် တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များ၏ တပ်စွဲရာ နေရာများကို လူနေရွာများနှင့် အနည်းဆုံး ၅ မိုင်အကွာတွင် ထားရှိပါက အမျိုးသမီးများ ဘဝလုံခြုံရေးအတွက် ပိုမို အကျိုးရှိလာမည်။
- အသိပညာပေးရေးလုပ်ငန်းများ၊ ကျေးရွာဒေသများအတွင်းနှင့် ပြည်တွင်းစစ်ရှောင် ဒုက္ခသည် စခန်းများအတွင်းရှိ အမျိုးသမီးများအတွက် ဝင်ငွေရရှိခြင်းများ ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်ပေးခြင်း၊ အစရှိသည့် ဖွံ့ဖြိုးမှုလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ အခြားသော နည်းလမ်းသစ်များအပါအဝင် လူကုန်ကူးမှု တားဆီးကာကွယ်ရေး လုပ်ငန်းများကို တိုးမြှင့်လုပ်ဆောင်သွားရန် လိုအပ်ပါသည်။
- ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားသော ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းများသည် အမျိုးသမီးများအတွက် စီးပွားရေး အခွင့်အလမ်းများကို ဖန်တီးပေးအပ်နိုင်သည်။

၂.၃ စီးပွားရေး

စီးပွားရေး၊ ပဋိပက္ခနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ကိစ္စရပ်များအား အတူတကွ စဉ်းစားဆွေးနွေးရာတွင်၊ AGIPP ၏ အမျိုးသမီးစိုက်ပျိုးရေး တက်ရောက်လာကြသော နိုင်ငံတစ်ခုခွင်ရှိ အမျိုးသမီးများ၏ ပြောကြားချက်များအရ၊ ၎င်းတို့သည် မိသားစုဘဝ တိုးတက်ကောင်းမွန်ရေးနှင့် ပြုစုစောင့်ရှောက်ရေး တာဝန်ဝတ္တရားများမှတစ်ဆင့် လူသားများဘဝ လုံခြုံရေး (နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးအကြပ်အတည်းအခြေအနေများ) အပေါ် လွှမ်းမိုးလျက်ရှိသော လက်တွေ့ အခြေအနေများကို သတိပြုလာမိကြောင်းကို အများစုဖော်ပြကြသည်။ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေသော ဒေသများတွင် အမျိုးသားများသည် စစ်ပွဲများအတွင်း ပါဝင်နေကြသည့် အတွက်၊ အမျိုးသမီးတို့သည် အိမ်ထောင်မှု၊ လူမှုစီးပွားရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များအား ထမ်းဆောင်နေကြရာ၊ ထိုဒေသမျိုးရှိ အမျိုးသမီးများသည် အထက်ပါအချက်များအား ပိုမိုထဲထဲဝင်ဝင် အသေးစိတ် သတိပြုမိပါသည်။⁴⁶ ထိုကဲ့သို့ အချိုးညီမျှမှု မရှိသော စီးပွားရေးဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးများကို အမျိုးသမီး အများစုသည် ထမ်းဆောင်နေရသောကြောင့် စီးပွားရေး မူဝါဒများ စီမံရေးဆွဲနေသူများသည် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ဆန်းစစ်မှုများ၊ အမျိုးသမီးများအပေါ် သက်ရောက်မှုများအား ၎င်းတို့ မူဝါဒရေးဆွဲမှု အဆင့်ဆင့်တွင် ထည့်သွင်းပါဝင်ပေးရန် အရေးကြီးသည်။ ထိုကဲ့သို့ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ဆန်းစစ်မှုအား ထည့်သွင်း ပါဝင်ပေးထားသော သုံးသပ်မှုမျိုးသည် ပဋိပက္ခဖြစ်နေသော ဒေသရှိ လူမှုပတ်ဝန်းကျင်များရှိ အမျိုးသမီးများအပေါ် သက်ရောက်မှုရှိသည့် မူဝါဒ ရည်မှန်းချက်၊ ဆုံးဖြတ်ချက်နှင့် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ခြင်းများအား ၎င်းတို့အတွက် ပိုမိုကောင်းမွန်လာစေပါသည်။

China border.” *Journal of Human Trafficking*. 1 (3), pp. 209-234.
46 Women’s League of Burma. (2016).

အမျိုးသမီးဖိုရမ်တွင် တက်ရောက်လာသူများမှ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်ကို အတားအဆီး ပြုလာနိုင်သည့် ပဋိပက္ခ ဒေသများတွင် တွေ့ရသော စီးပွားရေးဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများအားလည်း ဆွေးနွေးခဲ့ကြပါသည်။ အထူးသဖြင့်၊ လက်ရှိကာလကဲ့သို့ နိုင်ငံခြား တိုက်ရိုက်ရင်းနှီး မြှုပ်နှံမှု (Foreign Direct Investments, FDIs) များ အလုံးအရင်း ဝင်ရောက်လာသည့် အချိန်အခါမျိုးတွင် အကြီးစား ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများကြောင့် ပေါ်ပေါက်လာတတ်သော အကျိုးရလဒ်များအပြင်၊ စိန်ခေါ်မှုများလည်း ရှိလာနိုင်ပါသည်။ ထိုအကြီးစား ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများသည် ရပ်ရွာပြည်သူလူထုမှ ပိုင်ဆိုင်သော လယ်ယာမြေများကို အတင်းအကြပ် သိမ်းယူခြင်းကို ဖြစ်ပွားစေလျက် ရှိသည်။ ၎င်းအကျိုးဆက်များအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဒေသအတော်များများတွင် လူထု မငြိမ်မသက် ဖြစ်မှုများကို တိုးပွားလာစေသည်။⁴⁷

နိုင်ငံခြားတိုက်ရိုက်ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုများနှင့် တိုက်ရိုက်ဆက်စပ်နေသည့် ရေအားလျှပ်စစ်လုပ်ငန်းနှင့် မိုင်းခွဲခြင်း စသော တွင်းထွက်ထုတ်လုပ်မှု လုပ်ငန်းများတွင် ယင်းကဲ့သို့ စိန်ခေါ်မှုများကို အများဆုံး တွေ့မြင်ရသည်။ ယင်းလုပ်ငန်းများတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူမှုပတ်ဝန်းကျင်များအား ကာကွယ်ပေးခြင်းဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအား လိုက်နာလာစေရန်နှင့်၊ ၎င်းဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းများမှ ဆင်းသက်လာနိုင်သော ဆိုးကျိုးများကို လျော့ကျစေရန် ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျီ(န်)ဒါ အကဲဖြတ်သုံးသပ်မှုအား ပြုလုပ်ပေးသင့်သည်။ ထိုအကဲဖြတ်သုံးသပ်ချက်များတွင် ယင်းဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းများကြောင့် အမျိုးသမီးများမှ မည်ကဲ့သို့ အကျိုးကျေးဇူးများ ရရှိလာနိုင်သည် ဟူသော အချက်များကိုပါ ပါဝင်ကောက်ယူသင့်သည်။⁴⁸ ကျား၊ မ ရေးရာ၊ ဂျီ(န်) ဒါ အမြင်ရှုထောင့်မှတစ်ဆင့် ထိုဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းများမှ ပေးလာနိုင်သော စိန်ခေါ်မှု၊ အကျိုးကျေးဇူးများကို စိစစ် အကဲဖြတ်ရန်အတွက် စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများအား လက်တွေ့မလုပ်မီတွင် ကြိုတင်သုံးသပ်မှု၊ စစ်ဆေးမှုများကို ပြုလုပ်ပေးရပေမည်။ အကျိုးဆက်ဆိုးကျိုးများအား ယုတ်လျော့စေပြီး၊ လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအတွက် ကောင်းကျိုးများကို မြှင့်တင်ပေးရန် အလို့ငှာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူမှုအကျိုးသက်ရောက်မှုများအပေါ် စစ်ဆေးခြင်းကိုလည်း ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်ပေးသင့်သည်။⁴⁹

အနှစ်ချုပ်တွင် အောက်ပါအဓိကအချက်များ ပါဝင်ပါသည်။

- အမျိုးသမီးစီးပွားရေး စွန့်ဦးတီထွင်သူများ လုပ်ဆောင်နေလျက်ရှိသည့် စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများအား လုပ်ငန်းစတင်လုပ်ကိုင်သည့် ပထမဆုံး သုံးနှစ်အတွင်း အခွန်ကင်းလွတ်ခွင့်ပေးသည့် နည်းစနစ်များ လိုအပ်သည်။
- ကျေးလက်ဒေသများရှိ အမျိုးသမီးများအတွက် ၎င်းတို့၏ ခေါင်းဆောင်နိုင်စွမ်းရည်များကို မြှင့်တင်ပေးရန် သက်မွေးပညာသင်ကျောင်းများ၊ သင်တန်းများနှင့် စွမ်းရည်မြှင့်တင်ရေး လုပ်ငန်းများအား လုပ်ကိုင် ပေးရပေမည်။
- ပဋိပက္ခ ဖြစ်ပွားရာ ဒေသများတွင် အကြီးစား ဖွံ့ဖြိုးရေး စီးပွားရေး လုပ်ငန်းကြီးများ မလုပ်ကိုင်မီတွင် ယင်းဒေသရှိ အမျိုးသမီးများနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်မှုများ ပြုလုပ်ပေးရန် လိုအပ်သည်။
- မသန်မစွမ်းသူ အမျိုးသမီးများအတွက်လည်း စီးပွားရေးဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုမှ ရရှိလာနိုင်သော အခွင့်အလမ်းများ၊ အထောက်အပံ့များကို ရရှိလာအောင် လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်ပေးရမည်။
- နိုင်ငံတော်အစိုးရအနေဖြင့် FDI လုပ်ငန်းများအား အခွန်ငွေများ လျော့ပေါ့ပေးခြင်းဖြင့် ဆွဲဆောင်သည့် နည်းလမ်းကို အသုံးပြုခြင်းထက်၊ အမျိုးသမီးများ၏ အလုပ်သမား စွမ်းရည်မြှင့်တင်ပေးခြင်း၊ သင်တန်းများပေးခြင်း၊ ကောင်းမွန်သော အလုပ်အခြေအနေ ဖန်တီးခြင်းနှင့် အလုပ်သမားဈေးကွက်များကို လက်လှမ်းမီစေခြင်း အစရှိသည့် နည်းဗျူဟာများကို အသုံးပြုပြီး အလုပ်သမား ဈေးကွက် ယှဉ်ပြိုင်နိုင်စွမ်း တိုးပွားလာအောင် ထောက်ပံ့ကူညီ၊ စွမ်းရည်မြှင့်တင်ခြင်းများကို ပြုလုပ်ပေးခြင်းဖြင့် ပိုမိုများပြားသော အကျိုးရလဒ်များကို ရရှိစေမည်။
- နိုင်ငံတော်၏ စီးပွားရေး နည်းဗျူဟာများအတွင်း အမျိုးသမီးများ၏ အလုပ်သမားအခွင့်အရေးများကို အလေးပေး ထည့်သွင်း စဉ်းစားပေးရမည်။ ထိုမှသာ ပိုမိုကောင်းမွန်သော အလုပ်သမားအခွင့်အရေးနှင့် ကုန်ထုတ်လုပ်မှုစွမ်းအားများကို တိုးပွားလာစေမည် ဖြစ်သည်။

47 Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Dawei, Tanintharyi Division.
 48 As above.
 49 AGIPP and UN Women. (2016).

- အခွန်ရှည်တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်ရာတွင် ရှင်းလင်းပြတ်သားမှု ရှိသော အခွန်ငွေ ကောက်ခံရေး စနစ်များနှင့် ကောက်ခံရရှိသော ပြည့်သူ့ အခွန်ဘဏ္ဍာငွေများကို ကျန်းမာရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ပညာရေး ကဏ္ဍများတွင် အသုံးပြုမည်ဟူသော မူဝါဒများကို ရေးဆွဲ အကောင်အထည် ဖော်ပေးရပေမည်။

၂.၄ လုံခြုံရေး

အကြမ်းဖက် ဆက်ဆံမှု တစ်ခုစီတိုင်းတွင် ကျား၊ မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ရှုထောင့်များ ပါဝင်နေလျက် ရှိသည်။ အလားတူ လုံခြုံရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုရာတွင် ကျား၊မ အလိုက် နားလည်မှုများမတူညီချေ။⁵⁰ သို့ပါ၍ နိုင်ငံသားများအား အကြမ်းဖက်မှု ပဋိပက္ခများနှင့် သဘာဝဘေးအန္တရာယ်များမှ ကာကွယ်ပေးရန်အလို့ငှာ၊ ငြိမ်းချမ်းရေး ဆောင်ရွက်နေသူများသည် အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များ၏ အမြင်များ၊ အတွေ့အကြုံများကို လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ကြိုးပမ်းမှုများအတွင်း ထည့်သွင်းပါဝင် စဉ်းစားခြင်းကို ပြုလုပ်ပေးရန် အလွန်အရေးကြီးလှပေသည်။ အမှန်အားဖြင့် လုံခြုံရေးကဏ္ဍအတွင်း ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အမြင်ရှုထောင့်များအား ပါဝင်လာစေခြင်းသည် အလုံးစုံပါဝင်မှုရှိသော ငြိမ်းချမ်းရေးကို ဖော်ဆောင်ရာတွင် မရှိမဖြစ် လိုအပ်သည့် အဓိက မဏ္ဍိုင်တစ်ခုပင် ဖြစ်ပေသည်။⁵¹

လုံခြုံမှုမရှိခြင်းသည် အမျိုးသမီးများ၏ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်တွင် လက်လှမ်းမီ ပါဝင်လာနိုင်ခွင့်ကို အဓိက ဟန့်တားနေသော အချက်ဖြစ်သည်။ အမျိုးသမီးဖိုရမ်တွင် နိုင်ငံတစ်ခုလုံးမှ တက်ရောက်လာကြသော အမျိုးသမီးများမှ ၎င်းတို့ ဤကဲ့သို့ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းများအတွင်း ပါဝင်မှုပြုခြင်းကြောင့်၊ ၎င်းတို့၏ ရပ်ရွာ ဒေသများတွင် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများ၊ အသရေဖျက်မှု၊ ခြိမ်းခြောက်မှုနှင့် အသက်အန္တရာယ် ရန်ရှာမှုများကို ကြိုတင်တုံ့ပြန်ခြင်းကို တင်ပြကြပါသည်။ ယင်းအတွေ့အကြုံများမှ ထူးဆန်းအံ့ဩဖွယ် အဖြစ်အပျက်များ မဟုတ်ဘဲ၊ မကြာခဏဆိုသလို တွေ့ကြုံရသော အခြေအနေများဖြစ်ကြသည်။ ထိုပြဿနာကို ဖြေရှင်းရန်အတွက် AGIPP မှ အနာဂတ်တွင် ကျင်းပမည့် ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေးညီလာခံ (UPC) များအတွင်း အမျိုးသမီးများ၏ ဘေးကင်းလုံခြုံမှုကို အလေးပေး ဆောင်ရွက်သွားပေးရန် အကြံပြုထားပါသည်။⁵² UNSCR 1325 မှလည်း ယင်းအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများအား ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားမှု ကာကွယ်ရေးဆိုင်ရာနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်ခြင်းဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းများအတွင်း ဆုံးဖြတ်ချက်ချရမည့် အဆင့်အားလုံးတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို မြှင့်တင်ပေးရန် တောင်းဆို ထားပါသည်။

အနှစ်ချုပ်အနေဖြင့် အောက်ပါအချက်များ ပါဝင်ပါသည် -

- အမျိုးသမီးအပစ်အခတ်ရပ်စဲရေး စောင့်ကြပ်ကြည့်ရှုသူများ၊ စောင့်ကြပ်ကြည့်ရှု ရေးခေါင်းဆောင်များ၊ စောင့်မတ်ကြည့်ရှုသူများသည် မြန်မာနိုင်ငံတစ်ခွင်ရှိ လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများမှ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့နေရသည့် လုံခြုံရေး ကိစ္စရပ်များအပေါ် အရေးပါသော ရှုမြင်သုံးသပ်မှုများအား ပေးစွမ်းနိုင်သည်။ သို့ပါ၍ ထိုကဲ့သို့ အမျိုးသမီး ပါဝင်လာနိုင်မှုကို အနည်းဆုံး ၃၀% နှုန်းထားဖြင့် သတ်မှတ်အကောင်အထည် ဖော်ပေးရပေမည်။
- မြန်မာ့ ရဲတပ်ဖွဲ့များတွင် အမျိုးသမီးများအား ပိုမိုပါဝင်လာစေမှုသည် အမျိုးသမီးထုအား ပိုမိုကိုယ်စားပြုသော၊ ပိုမိုနားလည်ထောက်ပံ့ပေးနိုင်သော ရဲတပ်ဖွဲ့တစ်ခုကို ပေးစွမ်းနိုင်မည် ဖြစ်သည်။
- အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ကျွမ်းကျင် ပညာရှင်များအား မူဝါဒ ရေးဆွဲအကောင်အထည် ဖော်ခြင်းများတွင် ပိုမို၍ စနစ်တကျ ပါဝင်လာစေခြင်းဖြင့်၊ လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ မူဝါဒများ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာနိုင်စေသော အကျိုးရလဒ်များကို ပေးစွမ်းနိုင်ပေသည်။

၂.၄.၁ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများ

ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများသည် ရေရှည်အခွန်ရှည်သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးတစ်ရပ်ရယူရာတွင် အဓိကအဟန့်အတားတစ်ခုပင် ဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပဋိပက္ခများနှင့် ပတ်သက်နေသည့်ဇာတ်ကောင်များနှင့် အရပ်ဘက် အမျိုးသားတစ်ချို့အပါအဝင် အကြမ်းဖက်မှုများကို ကျူးလွန်နေကြသော်လည်း စစ်မက်

50 Swisspeace. (2014).
 51 First Women Forum. (2012). *Women's Voice from the First Women Forum*, held in Yangon.
 52 Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin, Kayah, Chin, Mon, Rakhine, Shan States, Tanintharyi Division.

ကာလအတွင်း အရေးယူမှုများကင်းလွတ်နေဆဲဖြစ်သည်။ ဒုတိယအကြိမ်ကျင်းပသည့်ပြည်ထောင်စု ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံအတွင်း၊ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေကြသူများအားလုံးအား ပဋိပက္ခများနှင့် ဆက်စပ်နေသည့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအား သီးသန့်ဥပဒေမူဘောင်များဖြင့် ဖြေရှင်းသွားခြင်းမျိုးထက်၊ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပေါ်ပေါက်လာဆဲ ဖြစ်သည့် အကြောင်းအရာအားလုံး ထည့်သွင်း စဉ်းစားထားသည့် နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာဥပဒေပြုရေး မူဘောင်အောက်တွင် ကျား၊ မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအား အလေးပေး ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းသွားရန်ကို အကြံပြုထားသည်။⁵³

ယခု NCA တွင် အမျိုးသမီးများအပေါ် အကြမ်းဖက်မှုမှ ကာကွယ်ပေးရေးနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဖော်ပြချက်များ ပါရှိသော်လည်း၊ ဤစာပိုဒ်မူဘောင်ပါအချက်များသည် အလုံးစုံသော အကြမ်းဖက်မှုများအား ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှု မရှိကြောင်းကို ဖော်ပြနေသည်။⁵⁴ “ပဋိပက္ခများအတွင်း လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအကြမ်းဖက်မှု” များ ကျူးလွန်ထားသော ပဋိပက္ခနှင့် ပတ်သက်နေသည့် ဇာတ်ကောင်များအား တားမြစ်အရေးယူရန် ရည်ရွယ်ထားသော်လည်း၊ ထိုစာသားမျိုးသည် အမျိုးသမီးများအပေါ် ကျရောက်လျက်ရှိသည့် အခြားသော အကြမ်းဖက်မှုများအား မည်သို့ ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းသွားမည် ဆိုသည်ကို မပြဌာန်းထားချေ။ “အကြမ်းဖက်မှု” ဟူသော စကားလုံးအား ကျဉ်းမြောင်းစွာ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုလိုက်ခြင်းအားဖြင့် အကြမ်းဖက်မှုစကားလုံးတွင် ပါရှိသည့် အခြားသော စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ၊ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် စီးပွားရေးပိုင်းဆိုင်ရာ အကြမ်းဖက်မှုများအား လျစ်လျူရှုထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေသည်။ ထို့ကြောင့် AGIPP မှ NCA အား အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်နေကြသည့် ငြိမ်းချမ်းရေး ပါဝင်လုပ်ဆောင်နေသူများသည် “အကြမ်းဖက်မှု” ဟူသော စကားလုံး၏ ကျယ်ပြန့်သော အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက် ကိုအသုံးပြုကာ၊ ပဋိပက္ခ ဖြစ်ပွားရာ ဒေသများရှိ အမျိုးသမီးများအား အကြမ်းဖက်မှု အလုံးစုံမှ ကာကွယ်ပေးရန် အကြံပြုထားပါသည်။⁵⁵ အခြားလျစ်လျူရှုမှုတစ်ခုမှာ လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခများ ရပ်စဲသွားသောအခါ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှု ပိုမိုများပြားစွာ ဖြစ်ပေါ်လာတတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အမှန်တကယ်တွင်မူ၊ ပဋိပက္ခစစ်ပွဲလွန် ကာလများသည် အထူးသဖြင့် အမျိုးသမီးများအတွက် ပိုမိုအန္တရာယ် များပြားလှပေသည်။ သုတေသနစစ်တမ်းများမှ ယင်းစစ်ကူးမတ်ကူးကာလသည် အမျိုးသမီးများအား ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးရန်နှင့် ဆက်လက် ဖြစ်ပွားနေသော ကျား၊ မ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအား အကာအကွယ် ပေးရန် အရေးကြီးသော အချိန်ကာလတစ်ခုဖြစ်ကြောင်းကို အလေးပေး ပြောကြားထားသည်။⁵⁶

အမျိုးသမီး လုံခြုံရေးနှင့် ပတ်သက်၍ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ် မူဝါဒများ ဖော်ဆောင်မှုတွင် ၎င်းအကြောင်းအား ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းသည် နိုင်ငံတော်အစိုးရအနေဖြင့်အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစံချိန်စံနှုန်းများကို လိုက်နာရန် ကြိုးပမ်းအားထုတ်လိုမှု ရှိကြောင်းကိုပြသနိုင်သည့်အပြင်၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို အလေးထား လိုက်နာမှု ရှိကြောင်းကိုလည်း ညွှန်ပြနေသည်။ တရားဥပဒေ စိုးမိုးမှုသည် ဒီမိုကရက်တစ် စံသတ်မှတ်ချက်များနှင့် တန်ဖိုးများအား ပိုမိုခိုင်ခံ့လာစေသည်သာမက၊ ပြည်သူများ၏ လူ့အခွင့်အရေးများအား ကာကွယ်မှုကို ဖေးမပေးစေသည်။ မယုံကြည်မှုများ ရှိခဲ့သည့် နှစ်ပေါင်းများစွာသော အချိန်ကာလမှတစ်ဆင့် ပြည်သူလူထု၊ တရားရေး စီမံဆောင်ရွက်သူများ၊ ဌာနဆိုင်ရာများ၊ ဥပဒေကြောင်းအရ တာဝန်ရှိသူများအကြား ယုံကြည်မှု တည်ဆောက်ခြင်းသည် အချိန်ကာလ အတိုင်းအတာတစ်ခု လိုအပ်ရုံသာမက၊ ရေရှည်အားသွန်ခွန်စိုက် ဆောင်ရွက်ရမည့် လုပ်ငန်းစဉ် တစ်ခုဖြစ်ပေသည်။ တရားမျှတမှုနှင့် တာဝန်ခံယူမှုတို့သည် ယုံကြည်စိတ်ချရမှုကို ဆန်းစစ်ပေးနိုင်သည့် ယန္တရားများပင် ဖြစ်သည်။ ကျား၊ မ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအား ကျူးလွန်ခဲ့ကြသော ပြစ်မှုကျူးလွန်သူ တရားခံများအား တရားရေးအရ အရေးယူရန် ပျက်ကွက်မှုသည် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု မရှိခြင်းကို ညွှန်ပြနေသည်။ သို့ပါ၍ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများနှင့် ပတ်သက်သည့်

53 Gender Equality Network & Global Justice Center. (2016); Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin and Mon States.
54 Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming.
55 Additional recommendations on how NCA implementation should address the inclusion of women and utilise a gender lens can be seen in Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2015); Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2017). Forthcoming.
56 See, for example, R. Coomaraswamy and D Fonseka., eds. New Delhi: Women Unlimited.; Manjoo, R. & McRaith, C. (2011). “Gender-based violence and justice in conflict and post-conflict areas.” *Cornell International Law Journal*. Vol 44, pp. 11-31; UNDP. (2013). *Breaking the Cycle of Domestic Violence in Timor-Leste: Access to Justice Options, Barriers and Decision-making Processes in the context of Legal Pluralism*. UNDP Justice System Programme: Timor-Leste.

ပြစ်မှုများတွင် ပြစ်ဒဏ်ကျူးလွန်သူများသည် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအတွင်း မည်သို့သော လူနေမှုအဆင့်အတန်း၊ ချမ်းသာကြွယ်ဝမှု၊ ရာထူးဂုဏ်ဒြပ် ရှိစေကာမူ တရားရေးအရ မျက်နှာသာပေးခြင်း မရှိပဲ အချိန်မီ စုံစမ်းဖော်ထုတ်၊ အရေးယူမှုများအား ပြုလုပ်ရမည်။ ထိုမှသာလျှင် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ အောင်မြင်မှုကို တိုင်းတာပေးနိုင်သည့် အတိုင်းတာတစ်ခုအဖြစ် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအပေါ် မြန်မာနိုင်ငံတော် အစိုးရနှင့် တိုင်းရင်းသားအဖွဲ့အစည်းများမှ မည်ရွေမည်မျှ အလေးထား၊ အကောင်အထည်ဖော်နေသည်ကို ပြသနိုင်ပေမည်။ အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခလွန် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများတွင် အမျိုးသမီးများမှ လုံခြုံမှုကို ခံစားရမှု ရှိခြင်း၊ မရှိခြင်းက ယင်းငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များ၏ အောင်မြင်မှု သို့မဟုတ် ကျရှုံးမှုများကို တိုင်းတာဖော်ပြနေပေသည်။⁵⁷

အနှစ်ချုပ်အားဖြင့် အောက်ပါအချက်များ ပါဝင်ပါသည် -

- ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများ (GBV) အားသတ်မှတ်ခြင်း၊ ကာကွယ်ခြင်း၊ လျော့နည်းစေခြင်းများ လုပ်ဆောင်မှုတို့တွင် ပြည့်စုံလုံလောက်သော နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ ဥပဒေပြုရေး လက်တွေ့ လုပ်ဆောင်မှုများ၊ အရင်းအမြစ်ရှာဖွေမှုများ လိုအပ်သည့်အပြင်၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို ဖော်ဆောင်လိုသည့် စိတ်ဆန္ဒနှင့် အရင်းအမြစ်များလည်း လိုအပ်ပါသည်။
- လက်ရှိ ရှိနေသည့် GBV ဆိုင်ရာ သတင်းပေးစနစ်များအားဆက်လက် ပိုမိုကောင်းမွန်သောအသွင် ပြောင်းလဲစေမည့် သက်သေသာဓကများဖြင့် ရှင်းလင်းဖော်ပြပေးနိုင်သည့် မူဝါဒဖော်ဆောင်ရေးပြီး ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သွားကာ၊ လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအတွင်း ယင်းစနစ်များကို လက်တွေ့အကောင် အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်နေကြသူများ၊ လူထုအခြေပြု အဖွဲ့အစည်းများ၏ ကောင်းမွန်သော လုပ်ဆောင် ချက်များအတွက် အသိအမှတ်ပြုပေးခြင်း စသည်တို့အား မူဝါဒ ဆွေးနွေးပွဲများတွင် အလေးပေး ပါဝင်သွားသင့်သည်။
- GBV နှင့် သက်ဆိုင်သည့် ဥပဒေမူဘောင် ရေးဆွဲချမှတ်ပေးခြင်းနှင့်တကွ လုံခြုံရေး၊ တရားမျှတရေး ကဏ္ဍများအတွင်း ၎င်းတို့၏ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံ စနစ်များအား ပြန်လည်ပြင်ဆင်ရေးတို့မှတစ်ဆင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအတွက် အရေးယူမှု ကင်းမဲ့ခြင်းများအား ရပ်တန့်ပေးမှုနှင့် အကြမ်းဖက်ခံခဲ့ရသူများအား ဥပဒေသို့ လက်လှမ်းမီစေမှုတို့ကို ဖော်ဆောင်ပေးနိုင်ပေမည်။
- NCA စာချုပ်အား လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ခြင်း၊စောင့်မတ် ကြည့်ရှုခြင်းတို့အား ပြုလုပ်ပေးခြင်းဖြင့်၊ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ဆောင်နေသူများမှ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှု များအား ထိရောက်စွာ ကာကွယ်ပေးရန်၊ တုံ့ပြန်ရန်တို့ကို အထောက်အကူပြုနိုင်ပေသည်။
- ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအား ကျူးလွန်သူများကို စုံစမ်းရှာဖွေဖော်ထုတ်ခြင်း၊ တရားရေးအရ အရေးယူခြင်းများကို တိုးမြှင့် လုပ်ဆောင်ပေးသွားရမည်။
- ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများကို အလုံးစုံ ရပ်တန့်နိုင်စေရန်အလို့ငှာ ပိုမိုကောင်းမွန် သော တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး၊ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်များကို ထူထောင်ပေးရန်အလို့ငှာ နိုင်ငံတကာစံချိန်စံနှုန်း၊ သတ်မှတ်ချက်များနှင့် ဆီလျော်မှုရှိသော နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ တစ်ရပ် ပေါ်ပေါက် လာစေရန် ယခု နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံဥပဒေအား ပြင်ဆင်ပေးရမည်။
- အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေးဆိုင်ရာ စံချိန်စံနှုန်းများ၊ သတ်မှတ်ချက်များ အားလုံးကို ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများအား ပပျောက်ရန် ရည်ရွယ်လုပ်ဆောင်လျက်ရှိသော နိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံးရှိ လုပ်ငန်းအစီအစဉ်များတွင် မဖြစ်မနေ လက်တွေ့ အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက် ပေးရမည်။

၂.၅ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် မြေယာ ကိစ္စရပ်များ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် အခွန်ရှည်သော ငြိမ်းချမ်းရေးတစ်ရပ်ကို ဖော်ဆောင်နိုင်ရန်အတွက် မြေယာနှင့် သယံဇာတများမှ ရရှိသော အကျိုးရလဒ်များကို တန်းတူညီမျှစွာ အတူတကွ ခွဲဝေခံစားကြရပေမည်။ မြေယာနှင့် သဘာဝ သယံဇာတများအား ကိုးကွယ်ရာဘာသာတရား၊ တိုင်းရင်းသား၊ လိင်အမျိုးအစား၊ ကျား၊မ ဟူ၍ ခွဲခြားခြင်းမရှိပဲ တန်းတူညီမျှစွာ ခွဲဝေသုံးစွဲ၊ ထိန်းသိမ်းရပေမည်။ ပဋိပက္ခများသည် သယံဇာတနှင့် မြေယာများအပေါ် အခြေခံ၍ လွယ်ကူစွာ ဖြစ်ပွားတတ်သောကြောင့်၊ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များ အတွင်းရှိ နိုင်ငံရေး ဆွေးနွေးပွဲများတွင် မြေယာနှင့် သယံဇာတဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကို ပဓာန အကြောင်းအရာတစ်ခုအနေဖြင့် ဆွေးနွေးသွားရန်အဓိက

57 Women, Peace and Security Forum. (2016). Held in Kachin and Mon State, Tanintharyi Division.; Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. (2015); AGIPP and UN Women (2016).

လိုအပ်ပါသည်။ အလားတူစွာ၊ သဘာဝသယံဇာတနှင့် မြေယာများအပေါ် အမျိုးသမီးများမှ ပိုင်ဆိုင်နိုင်ခွင့်၊ လက်လှမ်းမီနိုင်ခွင့်ဆိုင်ရာ လက်ရှိ ဥပဒေ၊ မူဝါဒ၊ ကျင့်သုံးမှုများအပေါ် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျွန်(န်)ဒါ လေ့လာ ဆန်းစစ်မှုများကို ပြုလုပ်ပေးသင့်သည်။

မြန်မာ့လေ့ထုံးတမ်းဥပဒေ၊ လိုက်နာကျင့်သုံးမှု အများစုသည် အမျိုးသမီးများမှ မြေယာအမွေဆက်ခံ ပိုင်ဆိုင်နိုင်ခွင့်ကို ကန့်သတ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ အမျိုးသမီးများအပေါ် ကန့်သတ်ထားခြင်းများစွာရှိနေ သည့် ယဉ်ကျေးမှုလေ့ထုံးတမ်း ယုတ်နွယ်နေသည့် ဥပဒေကျင့်သုံးမှုများသည် မြန်မာအမျိုးသမီးများ၏ တရားဥပဒေရေးရာများနှင့် မူဝါဒများဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များအား လက်လှမ်းမီခြင်းနှင့် ပေါင်းစည်းလိုက်သည့်အခါ၊ အမျိုးသမီးများသည် ၎င်းတို့ အခွင့်အရေးများကို တောင်းဆိုရာတွင် ရှိပြီးသား ဖြစ်သော လယ်ယာမြေဥပဒေများကိုပင်လျှင် အသုံးမပြုနိုင်သည့် အခက်အခဲ၊ တားမြစ်မှုများကို ကြုံတွေ့နေရသည်။ ထို ဥပဒေကြောင်းဆိုင်ရာ အတားအဆီးများကို ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းပေးရန်၊ အမျိုးသမီးများ၏ မြေယာပိုင်ဆိုင်၊ လက်လှမ်းမီခွင့်တို့ကို တားမြစ်လျက်ရှိနေသော လေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများကို ရှာဖွေဖော်ထုတ်ရန် အတွက် မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရနှင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များ၏ မြေယာဆိုင်ရာ မူဝါဒများအပေါ် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျွန်(န်)ဒါ အခြေပြု အမြင်ရှုထောင့်များ ပါဝင်သည့် အသေးစိတ် ဆန်းစစ်သုံးသပ်မှုများကို ပြုလုပ်ပေးရန် AGIPP မှ တိုက်တွန်းထားသည်။ ထိုမှတစ်ဆင့် ရလဒ်အရ အချက်အလက်များအပေါ် မူတည်၍ ပြင်ဆင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်သွားရမည်။

အမျိုးသမီးဖိုရမ်အား တက်ရောက်လာကြသူများမှ ကျား၊မ မတူညီမှုအပေါ် အခြေခံသည့် အခွင့်အာဏာပိုင်ဆိုင်မှု မညီမျှမှုများနှင့် တိုက်ရိုက် ဆက်စပ်နေသော သဘာဝသယံဇာတနှင့် မြေယာမူဝါဒများ ချမှတ်ရေးဆွဲရာတွင် အမျိုးသမီးများပါဝင်ခွင့် မရရှိသော အခြေအနေကို အလေးပေး ထောက်ပြခဲ့ကြသည်။⁵⁸ ထို့ကြောင့် AGIPP အနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံတော် အစိုးရ၊ တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေသူများအား နောက်ပါ အချက်အလက်အရ ဆွေးနွေးရန် အကြံပြုထားပါသည်။ ပထမအနေဖြင့်၊ အိမ်ထောင်သည်များအကြား မြေယာနှင့် သဘာဝသယံဇာတ ပူးတွဲပိုင်ဆိုင်ခွင့်၊ ဒုတိယအနေဖြင့် အမျိုးသမီးများ၏ လိုအပ်ချက်၊ စိတ်ဝင်စားမှုများအား အလေးပေး ထည့်သွင်းစဉ်းစားပေးသည့် သယံဇာတ၊ အရင်းအမြစ် ခွဲဝေခြင်းဆိုင်ရာ အစီအမံများကို လုပ်ဆောင်သွားရန် အကြံပြုထားသည်။⁵⁹

အနှစ်ချုပ်အနေဖြင့် အောက်ပါ အဓိကအချက်များ ပါဝင်ပါသည် -

- သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေး ဆုံးဖြတ်ချက်ချရာတွင် ပါဝင်လာနိုင်ခြင်းနှင့်တကွ၊ အမျိုးသမီးများ၏ သဘာဝသယံဇာတအပေါ် လက်လှမ်းမီခွင့်၊ ထိန်းချုပ်နိုင်ခွင့်တို့အား အာမခံပေးသော အမျိုးသားအဆင့် ဥပဒေ၊ မူဝါဒများအား ဖော်ဆောင်ပေးရန် လိုအပ်သည်။
- အမျိုးသမီးများသည် အကြီးစားတည်ဆောက်ရေး လုပ်ငန်းများ၊ တွင်းထွက်ထုတ်လုပ်မှု စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများနှင့် ဆက်စပ်လျက်ရှိသော လုပ်ငန်းစဉ်များအပေါ် အရေးပါသော အမြင်ရှုထောင့်များ၊ ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှုများကို ပေးအပ်နိုင်သည်။ သို့ပါ၍ယင်းလုပ်ငန်းကြီးများနှင့် ပတ်သက်သည့် စာချုပ် စာတမ်းများတွင် အမျိုးသမီးများမှ ၎င်းစီးပွားရေး လုပ်ငန်းများမှတစ်ဆင့် ဆင်းသက်လာသည့် အကျိုး ရလာဒ်ခံစားခွင့်များကို သေချာစွာ အာမခံပေးရန်၊ အလားတူစွာ လက်မှတ်ရေးထိုးထားသည့်စာချုပ်ပါ အချက်များကို လိုက်နာဆောင်ရွက်မှု ရှိမရှိကို ကြည့်ရှုစစ်ဆေးသည့် စောင့်ကြည့်၊ အကောင်အထည် ဖော်သော ကော်မတီ များတွင် အမျိုးသမီးများအား ခန့်အပ်ပေးထားရန်တို့ကို ပြုလုပ်ပေးရမည်။
- သယံဇာတတူးဖော်ခြင်း၊ တွင်းထွက်ထုတ်လုပ်ခြင်း စက်မှုလုပ်ငန်းများကြောင့် ပျက်စီးလျက်ရှိသော မြစ်ချောင်း၊ ကန်များနှင့် လယ်ယာမြေများကို ပြန်လည် ထူထောင်ရေးတွင် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျွန်(န်)ဒါ အမြင် ရှုထောင့်ကို ပါဝင်ဆောင်ရွက်ပေးသင့်သည်။
- သဘာဝသယံဇာတဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းများတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည့် အမျိုးသမီးများကိုတူညီသော လုပ်ခလစာ ပေးအပ်ရမည်။

58 AGIPP and UN Women. (2016).

59 As above; *Women, Peace and Security Forum*. (2016). Held in Kachin, Chin, Kayin, Mon States and Tanintharyi Division.

၃။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများ၊ စံသတ်မှတ်ချက်များ နှင့် စံချိန်စံနှုန်းများ

ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်ဖြစ်စေ၊ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသည့် လွှတ်တော်အမတ်တာဝန် ဖြစ်စေ၊ ဆုံးဖြတ်ချက်ချရာ နေရာတွင်ဖြစ်စေ အစရှိသော အမျိုးမျိုးသော လူမှုဘဝနယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးများပါဝင်မှု သည် ပဓာနကျသော အမျိုးသမီးလူ့အခွင့်အရေး တစ်ရပ်ပင် ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းလူမှုဘဝနယ်ပယ်၊ နိုင်ငံရေး နယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်ခွင့်အား စီဒေါ သဘောတူစာချုပ်၊ ဘေကျင်း မဟာဗျူဟာ စီမံကိန်း၊ အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေး ဆောင်ရွက်မှုဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂ လုံခြုံရေးကောင်စီဆုံးဖြတ်ချက် အမှတ်များရှိ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများ၊ စံချိန်စံနှုန်းများက အာမခံပေးထားသည်။ ကုလသမဂ္ဂ အဖွဲ့အစည်း ၏ အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံသည် ဤအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်များ၊ ဆုံးဖြတ်ချက် များကို လေးစား လိုက်နာအကောင်အထည်ဖော်ရန် တာဝန်ရှိပေသည်။⁶⁰

၃.၁ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုသည် အဘယ်ကြောင့် အရေးပါသနည်း။

ငြိမ်းချမ်းရေး ဆွေးနွေးပွဲများနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်များသည် ပဋိပက္ခများ၊ အကြမ်းဖက်မှုများ၊ မညီမျှမှုများ အစရှိသည့် ပြဿနာတို့၏ ဖြစ်ပေါ်မှုကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းပေးနိုင်မည့် အခွင့်အလမ်းကောင်းတစ်ရပ်ကို ကိုယ်စားပြုနေသည်။ ၎င်းတို့သည် ပိုမိုတရားမျှမှုရှိသော လူ့အသိုင်းအဝိုင်းများကို ဖန်တီးတည်ထောင်ရန် အခွင့်ကောင်းကိုလည်း ညွှန်ပြနေသည်။⁶¹ သက်သေသာဓကများမှ အမျိုးသမီးများ ထိရောက်စွာ ပါဝင်မှုရှိသော ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ် များသည် ပဋိပက္ခအလွန် အခြေအနေများတွင် ပိုမိုအကျိုးဖြစ်ထွန်းစေမည့် လူမှုကိစ္စရပ်ဆိုင်ရာ ရလဒ်များကို ဖန်တီးပေးနိုင်ကြောင်းကို ပြသလျက် ရှိသည်။⁶²

နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေးနှင့် လုံခြုံရေး စသော ကဏ္ဍအလုံးစုံသည် အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီးများအပေါ် မတူကွဲပြားစွာ အကျိုးသက်ရောက်နေကြသည်။⁶³ ဥပမာဆိုလျှင် အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီး နှစ်ဦးစလုံးသည် “လက်နက်ကိုင် ပဋိပက္ခ” အခြေအနေများတွင် ပါဝင်ပြီး အတွေ့အကြုံများ ရရှိခဲ့ကြရသည်။ သို့ဖြစ်ပါ၍ အမျိုးသမီးတို့၏ အတွေ့အကြုံများကို ငြိမ်းချမ်းရေးကိစ္စရပ်များတွင် ပါဝင် လာစေခြင်းသည် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် လိုအပ်ချက်နှင့်တကွ ကိစ္စရပ်အမျိုးမျိုးတို့အား သင့်လျော်စွာ ကိုင်တွယ် ဖြေရှင်းပေးနိုင်မည့် ရလဒ်ကောင်းများကို ပေါ်ပေါက်လာစေသည်။

မကြာသေးမီက ကောက်ယူရရှိခဲ့သည့် နိုင်ငံတကာ လေ့လာချက်တစ်ခုအရ အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုရှိသော ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်သည် အခွန်ရှည်တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေးမျိုး ရရှိရန် ၆၄% ပိုမို ဖြစ်နိုင်ချေများသည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။⁶⁴ အမျိုးသမီးများအား ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များသို့ ထိရောက်စွာ ပြင်ဆင်၊ စွမ်းရည်မြှင့် ပေးပြီး ပါဝင်စေပါက၊ ၎င်းတို့သည် ထိရောက်သော၊ လွှမ်းမိုးမှုရှိသော (“အရည်အသွေး ပြည့်ဝသည့် ပါဝင်မှု”) ရလဒ်ကောင်းများကို ပေးစွမ်းနိုင်ရုံသာမက၊ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များအား အကောင်အထည် ဖော်ရာတွင် ပိုမိုကောင်းမွန်သော ရလဒ်များကို ပေးနိုင်ကြောင်းတွေ့ရသည်။⁶⁵ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ် ပေါင်း (၁၅၆) ခုကို လေ့လာသုံးသပ်ရာတွင် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်မှုရှိသော လုပ်ငန်းစဉ်များသည် ပိုမို အခွန်ရှည် တည်တံ့သော ထိရောက်သော ငြိမ်းချမ်းရေး တစ်ရပ်ကို ဖော်ဆောင်ပေးသည့်အပြင်၊ ၎င်းအခွန်ရှည်တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေး တစ်ရပ်သည် ကျား၊မ အချိုးကျ ခွဲတမ်းချ ကိုတာစနစ်ကို ရွေးကောက်ပွဲများတွင် အောင်မြင်စွာ

60 As above
61 Villellas, A.M. (2010). *Peace processes, gendered processes*. Barcelona: Institut Catala Internacional.
62 Stone, L.A. (2014). *Women Transforming Conflict A Quantitative Analysis of Female Peacemaking*. Social Science Research Network.
63 Anderlini, S. (2007). *Women Building Peace: What They Do, Why It Matters*, Boulder: Lynne Rienner Publisher.
64 Sandole, D,J,D, and Staroste, I. (2015). “Making the Case for Systematic, Gender-Based Analysis in Sustainable Peace Building.” *Conflict Resolution Quarterly*. 33 (2), pp. 119–147.
65 As above.

အသုံးပြု အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ခြင်းနှင့်လည်း ဆက်နွယ်နေသည်။⁶⁶ ဤပတ်သက်ဆက်နွယ်မှုသည် နိုင်ငံတော် ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍများအတွင်း ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျွန်(နီ)ဒါ တန်းတူညီမျှမှုသည် ကျား၊မ ဆိုင်ရာ ဂျွန်(နီ)ဒါ အမျိုးကျစနစ်များကို ကျင့်သုံးလာခြင်းဖြင့် ဖြစ်ပေါ်လာစေပြီး၊ အမျိုးသမီးများ၏ မြင့်မားလာသော လွှမ်းမိုးသက်ရောက်မှု အကျိုးရလဒ်များအား သက်သေပြနေသည်။⁶⁷

ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေကြသည့် အမျိုးသမီးများသည် အောက်ပါ တာဝန်ဝတ္တရားများ အတွင်း ပါဝင်ဆောင်ရွက် လာနိုင်ကြသည်။ ၎င်းတို့မှာ

- ဖြန့်ဖြေပေးသူများ (သို့) ဖြန့်ဖြေပေးရေးအဖွဲ့များ၏ အဖွဲ့ဝင်များ
- ဓေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေး ကိုယ်စားလှယ်
- အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကို ကိုယ်စားပြုတောင်းဆိုနေကြသည့် အမျိုးသမီးသီးသန့် ညှိနှိုင်းရေးအဖွဲ့များ၏ အဖွဲ့ဝင်များ
- လက်မှတ်ရေးထိုးသူများ
- သက်သေများ
- နည်းပညာပိုင်းဆိုင်ရာကော်မတီအဖွဲ့ဝင်များ
- အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများမှ ကိုယ်စားလှယ်များ
- ဖြန့်ဖြေပေးသူများ၊ ပံ့ပိုးကူညီသူများ၊ ကိုယ်စားလှယ်များအတွက် ကျား၊ မ ရေးရာ၊ ဂျွန်(နီ)ဒါ အကြံပေး အရာရှိ
- ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျွန်(နီ)ဒါ တရားမျှတမှု ကဏ္ဍများတွင် ဆောင်ရွက်နေကြသော စင်ပိုင်လူထုစည်းဝေးပွဲများ (စင်ပိုင်ဖိုရမ်များ)၏ ကိုယ်စားလှယ်များ သို့မဟုတ် အလုပ်မူဆောင် အဖွဲ့များ

၃.၂။ နိုင်ငံတကာမှ သက်သေသာဓကများ

ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များ၌ အမျိုးသမီးများအား ပါဝင်လာစေရန်မှာ မခက်ခဲလှချေ။ အဓိကအချက်မှာ အမျိုးသားများမှ ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံရေး အခွင့်အာဏာ၊ လုပ်ပိုင်ခွင့်တို့ကို ခွဲဝေပေးလိုမှု ရှိရန် လိုအပ်ပေသည်။ ထိုသို့ ခွဲဝေပေးလိုမှု ကင်းမဲ့သည့် အခြေအနေများကို ရင်ဆိုင်ကျော်လွှားရန်၊ ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းလုံးရှိ အမျိုးသမီးများသည် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များအတွက် ၎င်းတို့၏ ပါဝင်လာနိုင်မှုကို ရရှိစေရန် နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးဖြင့် နည်းဗျူဟာကျကျ လုပ်ကိုင် ဆောင်ရွက်လျက် ရှိသည်။ ၎င်းတို့၏ ဥပမာတစ်ချို့မှာ -

အက်ချက်(ချ်) (Aceh) ဒေသတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးစကားပိုင်းများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှု ကင်းမဲ့ခြင်းအား တုံ့ပြန်သည့် အနေဖြင့်၊ အက်ချက်(ချ်) အမျိုးသမီးများသည် စင်ပိုင်ငြိမ်းချမ်းရေး ညီလာခံ တစ်ခုကို ကျင်းပခဲ့ကြသည်။ ၎င်းတွင် အမျိုးသမီး အယောက် ၅၀၀ ပါဝင်ခဲ့ကာ၊ နိုင်ငံတော်သမ္မတ အပါအဝင် နိုင်ငံရေး အဖွဲ့အစည်း အမျိုးမျိုးတို့အား အကြံပြုချက် (၂၂) ချက်တို့ဖြင့် တောင်းဆိုမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့သည့်အပြင်၊ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းပွဲများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို တိုက်တွန်းလှုံ့ဆော်ခဲ့သည်။ ဒုတိယအကြိမ် အက်ချက် (ချ်) အမျိုးသမီးများ ညီလာခံအား ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် ကျင်းပ ပြုလုပ်ခဲ့ရာ အမျိုးသမီး ဦးရေ (၄၀၀) ကျော်သည် ၎င်းတို့မှ မြေယာပိုင်ဆိုင်မှု၊ အကူအညီအထောက်အပံ့များ စီမံဝေငှမှု၊ IDP အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးငယ်များအပေါ် အကာအကွယ်ပေးခြင်းများ ကင်းမဲ့မှု စသည့် စိုးရိမ်ပူပန်မှုများကို ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။⁶⁸

ဂွာတီမာလာ (Guatemala) နိုင်ငံတွင် အမျိုးသမီးများသည် ၁၉၉၆ ခုနှစ် ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်ကို ဖော်ဆောင် ပေးခဲ့သည့် အရေးပါသော ဆွေးနွေးပွဲ စကားပိုင်းများတွင် အောင်မြင်စွာ ပါဝင်နိုင်ခဲ့သည်။ ဤသို့ အောင်မြင်မှု ၏ အဓိက ပြယုဂ်တစ်ခုမှာ ဂွာတီမာလာ အမျိုးသားတော်လှန်ရေး အစည်းအရုံး (Guatemalan National Revolutionary Unity) နှင့် ဂွာတီမာလာ အစိုးရတို့အကြား ပြုလုပ်သည့် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှု အဖွဲ့တွင် အမျိုးသမီး (၂) ဦး ပါဝင် နိုင်ခဲ့ခြင်းပင် ဖြစ်သည်။⁶⁹ ထို့အပြင် ဂွာတီမာလာ အမျိုးသမီးများသည် အရပ်ဘက်

66 Stone, L.A. (2014).

67 As above.

68 UN Women. (2012). *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*. New York: UN Women.

69 As above.

လူမှုအဖွဲ့အစည်းဖိုရမ်များတွင် တက်ကြွစွာ ပါဝင်ခဲ့သည့်အပြင်၊ ယင်းဖိုရမ်များအား နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ တရားဝင် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ပါဝင်လာနိုင်စေရန် ကြိုးပမ်းပေးခဲ့ကြသည်။ ထိုမျှမက ၎င်းအမျိုးသမီးများသည် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးပွဲ ရလဒ်များ၊ ယင်းတို့မှ ပေါ်ပေါက်လာသည့် အခက်အခဲများဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို ဒေသခံလူထုအား အသိပညာ ဖြန့်ဝေပေးခြင်းများကိုလည်း ပြုလုပ် ပေးခဲ့သည်။⁷⁰

အိုင်ယာလန် မြောက်ပိုင်း (Northern Ireland) ဒေသတွင် အမျိုးသမီးစုံနင်ငံရေး အဖွဲ့တစ်ခုကို ထူထောင်ပြီး ရွေးကောက်ပွဲ၏ နေရာအချို့ကို အနိုင်ရရှိပြီးနောက်၊ ၎င်းအမျိုးသမီးအဖွဲ့သည် ၁၉၉၇ ခုနှစ်တွင် ငြိမ်းချမ်းရေးဆွေး နွေးပွဲစကားပိုင်း၌ ကိုယ်စားလှယ်ပြုနိုင်သည့် နေရာတစ်နေရာကို ရရှိခဲ့ပါသည်။ အိုင်ယာလန်မြောက်ပိုင်းနိုင်ငံ အမျိုးသမီး မဟာမိတ်အဖွဲ့ (Northern Ireland Women's Coalition) ဟုခေါ်တွင်သော ဤအမျိုးသမီးစုံအဖွဲ့သည် ကက်သလစ်နှင့် ပရိုတက်စတန် ခရစ်ယာန် ဘာသာဝင်များအကြား ရင်ကြားစေ့ပေးခြင်း၊ နိုင်ငံရေး အကျဉ်းသားများအား ပြန်လည် ထူထောင်ပေးခြင်း အစရှိသော လုပ်ငန်းများကို မတူကွဲပြားသော ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုရှိသည့် လူများအကြား လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက် ပေးနိုင်ခဲ့သည်။⁷¹

ဆိုမာလီယာနိုင်ငံ (Somalia) တွင် အမျိုးသမီးများသည် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေသော မျိုးနွယ်စုအမျိုးမျိုးမှ အမျိုးသားများ၏ ငြိမ်းချမ်းရေး စကားပိုင်းများတွင် ပါဝင်ခွင့်ရအောင် ရည်ရွယ်ကြိုးပမ်းခဲ့ကြသည်။ မတူကွဲပြားသော မျိုးနွယ်စုများအကြား အမျိုးသမီးများသည် ဘုံတူညီမှုများ ရှာဖွေ၍ ၎င်းတို့အချင်းချင်း စုပေါင်းလှုပ်ရှားခဲ့ကြရာ၊ အကျိုးဆက်အနေဖြင့် အမျိုးသမီးမျိုးနွယ်စုမှ သတ်မှတ်ထားသော “ခြောက်ခုမြောက်မျိုးနွယ်စု” အသစ်တစ်ခု ကို ဖန်တီးနိုင်ခဲ့သည်။ ၎င်းသည် အမျိုးသမီးများအား ယင်းတို့သည် မည်သည့် မျိုးနွယ်စုတွင်မှ မပါဝင်ဘဲ အမျိုးသမီးမျိုးနွယ်စုတွင်သာ ပါဝင်သက်ဆိုင်သည်ဟူသော တူညီသော စိတ်ထား၊ ယုံကြည်ချက်ကို အားပေး လှုံ့ဆော်ပေးခဲ့သည်။⁷²

တောင်ဆူဒန် (South Sudan) နိုင်ငံတွင် ၂၀၀၆ ခုနှစ်၌ ဒါဖာသဘောတူစာချုပ် ချုပ်ဆိုမှုအတွက်အဘူဂျာ ငြိမ်းချမ်းရေးစကားပိုင်းတွင် ဖြန့်ဖြေသူများ၏ ဂျဲ(န်)ဒါ အကြံပေးပုဂ္ဂိုလ်မှ ကျား၊မ ကိစ္စ ဂျဲ(န်)ဒါ ကူညီ ထောက်ပံ့ရေးဆိုင်ရာအသင်း ဖွဲ့စည်းပေးပြီးနောက်၊ အမျိုးသမီး ကိုယ်စားလှယ်များသည် အမျိုးသမီးများအတွက် ဦးစားပေးမှု ရေးဆွဲရာတွင် ပါဝင်နိုင်ခဲ့သည်။ ယင်းကြိုးပမ်းမှု ရလဒ်မှာ ဘုံ ကျား၊ မ ရေးရာ လမ်းစဉ်တစ်ခုအနေဖြင့် ဒါဖာငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါရှိသော ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှု ခေါင်းစဉ်စာပိုဒ်များအရ ထင်ရှားစွာ တွေ့ရသည်။ ထို ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်း စဉ်းစားထားသော ခေါင်းစဉ်များမှာ မြေယာ ပိုင်ဆိုင်မှုနှင့် စီးပွား ပိုင်ဆိုင်ခွင့်များ၊ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ လုံခြုံမှု၊ ဦးစားပေးရေး အထူးမူဝါဒများ၊ စီမံကိန်းများ အပါအဝင် လက်နက်ဖြုတ်သိမ်းရေး၊ တပ်စုဖွဲ့မှုဖြုတ်သိမ်းရေးနှင့် ပြန်လည်ပေါင်းစည်းရေး လုပ်ငန်းများတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှု စသည်တို့တွင် အမျိုးသမီး ဦးစားပေး ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုများ ပါဝင်ခဲ့သည်။

ကိုလံဘီယာ (Colombia) နိုင်ငံအစိုးရနှင့် ကိုလံဘီယာလက်နက်ကိုင် တော်လှန်ရေးအဖွဲ့ (Revolutionary armed Forces of Colombia, FARC) ၏ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်၌ အမျိုးသမီးများ၏ မြေယာပိုင်ဆိုင်ခွင့်၊ အမျိုးသမီးနှင့် လိင်တူချစ်သူများအဖွဲ့ (LGBT)၏ အခွင့်အရေးနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အခြေပြု အကြမ်းဖက်မှုများမှ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးခြင်း စသည့် လုပ်ဆောင်ချက်များ ပါဝင်သည်။ ၎င်းငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်တွင် အမျိုးသမီးများ၏ အဓိကလိုအပ်ချက်များကိုလည်း ထည့်သွင်းဆွေးနွေးထားပါသည်။ ဤကဲ့သို့ ကျား၊မ ဆိုင်ရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ကိစ္စရပ်များအား ပါဝင်ဆွေးနွေး၊ အာမခံပေးသည့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူ စာချုပ်တစ်ခုကို အကောင်အထည် ဖော်လာနိုင်သည်မှာ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှရေးကို အားသွန်ခွန်စိုက် တစ်စိုက်မတ်မတ် ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည့် အမျိုးသမီး အခွင့်အရေး လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်သူ အဖွဲ့များ၏ ကြိုးပမ်း အားထုတ်မှုကြောင့်သာ ဖြစ်ကြောင်းကို ထင်ရှားစွာ တွေ့ရသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေး ဆွေးနွေးပွဲများနှင့်အပြိုင်၊ အပြင်ပိုင်းမှ လှုံ့ဆော်သူများသည်လည်း ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှရေးကို ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းများအတွင်း ထည့်သွင်းနိုင်ရန် ကြိုးပမ်းကြသည်။ ၂၀၁၄

70 Anderlini, S. (2007).
71 As above; Vilellas, A. (2010).
72 Anderson, S. (2005). *My only clan is womanhood: building women's peace identities*. Utrecht: International Fellowship of Reconciliation.

ခုနစ်တွင် နှစ်ဖွဲ့စလုံးမှ “လုံလောက်သော ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ကိစ္စ အလေးပေးလုပ်ဆောင်မှု” ကိုအာမခံ၊ အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ပေးရန် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အလုပ်အမှုဆောင် ဆပ်ကော်မတီတစ်ခု ဖွဲ့စည်းရန် သဘောတူညီခဲ့ကြသည်။ ကိုလံဘီယာ အစိုးရမှ ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ တန်းတူညီမျှရေး သမ္မတ၏ အကြံပေးပုဂ္ဂိုလ်ကို ခန့်အပ်ပြီး၊ ကိုလံဘီယာနိုင်ငံ၏ ဘိုဂိုတာမြို့နယ်အဆင့်၌ အမျိုးသမီးဌာနတစ်ခု ဖွင့်ခဲ့ပါသည်။ အမျိုးသမီးများ အခွင့်အရေးကိုလုပ်ဆောင်နေသည့် အရပ်ဘက် အဖွဲ့အစည်းများမှ ၎င်းအစိုးရအား အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စံချိန်စံနှုန်းများကို လိုက်နာရန်နှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအား ကျင့်သုံးရန် အင်တိုက်အားတိုက် တိုက်တွန်းခြင်းများ လုပ်ခဲ့သော သာဓကများ တွေ့ရသည်။⁷³

၄။ နိဂုံး

ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ် ကဏ္ဍအဆင့်ဆင့် အပါအဝင်၊ နိုင်ငံရေးနှင့် လူမှုဘဝ နယ်ပယ်များတွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုသည် အဓိကကျသော လူ့အခွင့်အရေး တစ်ရပ်ပင် ဖြစ်သည်။ ထိုလူ့အခွင့်အရေးကို စီဒေါသဘောတူစာချုပ်၊ ဘေကျင်း မဟာဗျူဟာ စီမံကိန်းနှင့် ကုလသမဂ္ဂ လုံခြုံရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက်မူဘောင်များမှ အာမခံ၊ ထောက်ခံ ပေးထားသည်။ ၎င်းအပြင် နိုင်ငံတကာမှ သက်သေသာဓကများမှလည်း ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ် ရေးဆွဲ၊ ချုပ်ဆိုမှုများအတွင်း အမျိုးသမီးပါဝင်မှုသည် ယင်းသဘောတူစာချုပ်များအား ပိုမို အားကောင်းလာစေသည့် အပြင်၊ ထိရောက်သော ငြိမ်းချမ်းရေးမျိုး ဖော်ဆောင်ရာအတွက် လိုအပ်သည့် အမျိုးမျိုးအဖုံဖုံသော လူမှုအဖွဲ့အစည်းများမှ အဖွဲ့ဝင်များ၏ အလုံးစုံပါဝင်လာမှုကို တိုးပွားစေသည်။

ဤမူဝါဒတစ်ခုတွင် ဖော်ပြထားခဲ့သည့်အတိုင်း အမျိုးသမီး၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘေးကင်းလုံခြုံရေး ဆိုင်ရာ အမျိုးသမီးဖိုရမ်များအတွင်း မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံးမှ တက်ရောက်လာကြသူများ၏ တောင်းဆိုချက်များတွင် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို မြှင့်တင်ပေးရေးမှာ အဓိက တောင်းဆိုချက်တစ်ခု ဖြစ်သည်။ နိုင်ငံတကာမှ ကျင့်သုံးလျက်ရှိသည့် အလေ့အကျင့်ကောင်း သာဓကများဖြင့် အားဖြည့်ပေးထားသည့် ဤ အမျိုးသမီးပါဝင်မှုကို မြှင့်တင်ရေး တောင်းဆိုချက်များသည် အမျိုးသမီးများ အပါအဝင် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများမှ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့နေရသော လုံခြုံရေး၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး၊ မြေယာနှင့် သဘာဝသယံဇာတဆိုင်ရာ အခက်အခဲ အကြောင်းအရာများကို ထိရောက်စွာ ဖြေရှင်းပေးနိုင်စွမ်းရှိသည့် အရေးပါသော ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် အကြံပြုချက်များပင် ဖြစ်သည်။ ပြောင်းလဲမှုများကို ဖော်ဆောင် ပေးနိုင်သည့် အရည်အချင်း၊ စွမ်းအားရှိသူများအဖြစ် အမျိုးသမီးများသည် ၎င်းတို့၏ ပဋိပက္ခများအကြားမှ ရှင်သန်နေထိုင်လာခဲ့သည့် ဘဝအတွေ့အကြုံ၊ သင်ခန်းစာများအပေါ် အခြေခံ၍၊ အဖိုးတန်မရှိမဖြစ် လိုအပ်သည့် အမြင်ရှုထောင့်များ၊ အကြံဉာဏ်ကောင်းများ၊ ဖြေရှင်းချက်များကို ငြိမ်းချမ်းရေးစကားပိုင်းများဆီသို့ တင်ပြယူဆောင်လာရန် အဆင်သင့် ဖြစ်နေပြီဖြစ်သည်။ AGIPP အနေဖြင့် နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ လုံခြုံရေးနှင့် မြေယာ၊ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေး အစရှိသည့် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း ထည့်သွင်း စဉ်းစားရမည့် အခန်းကဏ္ဍများ အားလုံးတွင် အမျိုးသမီး ပါဝင်မှုနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ အပြည့်အဝ ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းတို့အား အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ပေးရန် ကတိပြုပြီး တစ်စိုက်မတ်မတ် လုပ်ဆောင်နေလျက် ရှိပါသည်။ သို့ပါ၍ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်နေကြသူများအား ကျွန်ုပ်တို့အဖွဲ့နှင့်အတူ အမျိုးသမီးများ အားလုံး ပါဝင်လာနိုင်မှုနှင့် ကျား၊မ ရေးရာ၊ ဂျဲ(န်)ဒါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုများအား အကောင်အထည်ဖော် လုပ်ဆောင်ခြင်းအားဖြင့်၊ ကျွန်ုပ်တို့ မျှော်မှန်းတောင့်တရာ အခွန်ရှည်တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေးတစ်ရပ် ဖော်ဆောင်မှုဆီသို့ အတူတကွ လျှောက်လှမ်းသွားကြရန် တိုက်တွန်းဆော်ဩလိုက်ပါသည်။

73 For more the Colombia process see: Washington Office on Latin America. (2016). *Colombia Peace: Monitoring Progress in Peace Dialogues*. <http://colombiapeace.org/> and Colombia Calls <https://vbouvier.wordpress.com>

ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ကျား၊မ တန်းတူရေး မဟာမိတ်အဖွဲ့ (AGIPP) အကြောင်း

AGIPP အား အောက်ပါ ကာလကြာရှည်စွာ တည်ရှိနေသည့် စိန်ခေါ်မှုနှစ်ရပ်အား ရင်ဆိုင် ဖြေရှင်းရန် ရည်ရွယ်ဖွဲ့စည်းခဲ့ပါသည်။

- ၁။ လက်ရှိအချိန်ထိ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများနှင့် သဘောတူညီမှုများ၌ အမျိုးသမီးများ၏ ပါဝင်မှု နည်းပါးနေခြင်း
- ၂။ အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးနှင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သော ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များအား အကောင်အထည် ဖော်ဆောင်ရေး လုပ်ငန်းများအပေါ် ကျား၊မ ရေးရာ ရှုထောင့်များမှ ဆန်းစစ်သုံးသပ်မှုများ၊ ကျား၊မ ရေးရာ ထည့်သွင်းပါဝင်မှုရှိသော ရလဒ်များ ပေါ်ထွက်လာစေရန် အရေးတကြီး လိုအပ်နေ ခြင်း

AGIPP ကိုမြန်မာနိုင်ငံ အနှံ့အပြားမှ အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ကွန်ယက်များဖြင့် ပါဝင်ဖွဲ့စည်းထားပြီး၊ AGIPP မှ အမျိုးသမီးအခွင့်အရေး ဆောင်ရွက်နေသည့် အဖွဲ့အစည်း/ကွန်ယက်များနှင့် ကျား၊မရေးရာ ကိစ္စရပ်များကို အလေးပေးကဏ္ဍတစ်ခုအဖြစ် ပါဝင်လုပ်ဆောင်နေလျက်ရှိသော ငြိမ်းချမ်းရေးအဖွဲ့ အစည်းများ စသည့်အဖွဲ့အစည်း၊ ကွန်ရက်များဖြင့် ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ကြိုဆိုလျက်ရှိပါသည်။ AGIPP ၏ မိတ်ဖက် အဖွဲ့အစည်း/ကွန်ရက်များသည် အခြေခံလူထုအဆင့် လှုပ်ရှားမှုများတွင်သာမက၊ မူဝါဒအဆင့်ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုများအစရှိသည့် လုပ်ငန်းဆောင်တာအမျိုးမျိုးတို့တွင် လုပ်ကိုင်နေလျက် ရှိပါသည်။ AGIPP အနေဖြင့် မိတ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများ၏ လိုလားတောင်းဆိုအကြံပြုချက် အသံများအား မြှင့်တင်ပေးခြင်းနှင့် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများမှ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ် များအတွင်းပေါ်ပေါက်၊ တွေ့ကြုံ၊ သိမြင်လာရသည့် စိုးရိမ်ပူပန်မှု အခက်အခဲများအား အတူတကွ ဝိုင်းဝန်းအဖြေရှာဆွေးနွေး နိုင်ရန် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှု ပလက်ဖောင်း၊ နေရာတစ်ခုအား ဖန်တီးပေးပါသည်။

AGIPP အား ဦးဆောင်မှုကော်မတီတွင် အေးချမ်းမြန်မာအင်စတီကျု (Gender and Development Institute)၊ ကျား၊မ ရေးရာ တန်းတူညီမျှရေးကွန်ယက် (Gender Equality Network)၊ ကချင်ပြည်နယ် အမျိုးသမီးများ ကွန်ယက် (Kachin State Women's Network)၊ မွန်အမျိုးသမီးများကွန်ယက် (Mon Women's Network)၊ ငြိမ်းဖောင်ဒေးရှင်း (Nyein (Shalom) Foundation)၊ အမျိုးသမီးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေး လှုပ်ရှားမှုကွန်ယက် (ရှမ်းပြည်နယ်) (Women and Peace Action Network (Shan State))နှင့် အမျိုးသမီးများကွန်ယက် (မြန်မာ) (Women's Organisation Network) စသော အဖွဲ့အစည်း များ ပါဝင်ပါသည်။ AGIPP ရုံးဌာနကို ရန်ကုန်မြို့တွင် ဖွင့်လှစ်ထားပါသည်။

AGIPP နှင့် ပတ်သက်သော အချက်အလက် အသေးစိတ်အတွက် _

Website: www.agipp.org (English) www.agipp.org.mm (Myanmar)

[Facebook](#) Alliance for Gender in the Peace Process (AGIPP)

Twitter @AGIPPMyanmar

Email: info@agipp.org

#morewomenbetterpeaceMyanmar #WPSinMyanmar #wherearethewomenNCA



ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက်
ကျား၊မ တန်းတူရေး
မဟာမိတ်အဖွဲ့

အမှတ်- ၉၉ (ခ)၊ အခန်း- ၆၀၈၊ မြေနုကန်ဒို၊
မြေနုလမ်း၊ စမ်းချောင်းမြို့နယ်၊
ရန်ကုန်၊ မြန်မာ။

PSF မှ ရန်ပုံငွေထောက်ပံ့ပေးမှုဖြင့် ထုတ်ဝေသည်။



PEACE SUPPORT FUND